

Міністерство освіти і науки України
Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної (магістерської) роботи

зі спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування

Тема роботи: «Удосконалення форм участі громадськості у процесах реалізації публічної політики»

Виконав: студент групи ПУА-23м / Бабаков Є.М.
Керівник магістерської роботи / Адамовська В.С.
Нормоконтролер / Іщенко М.І.
Завідувач кафедри / Адамовська В.С.

Кривий Ріг
2024 р.

Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти: магістр
Галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ООПУА
Канд. екон. наук, доц. Адамівська В.С.

« ___ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу здобувача вищої освіти

Бабакову Євгену Миколайовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Удосконалення форм участі громадськості у процесах реалізації публічної політики

керівник роботи Адамівська Вікторія Сергіївна, канд. екон. наук, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджено наказом по КНУ від « 28 » 06 2024 року № 527 с

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 10.12.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи нормативні джерела, підручники, навчальні посібники, наукові статті, інформація з офіційного сайту Центру політико-правових реформ

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретичні аспекти щодо форм участі громадян у реалізації публічної політики

Розділ 2. Дослідження практики участі громадян України у реалізації публічної політики та удосконалення її механізмів

5. Перелік графічного матеріалу 52 рисунки, 3 таблиці

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Іщенко М.І., професор	16.08	24.10
Розділ 2	Іщенко М.І., професор	25.10	29.11

7. Календарний план:

№ з/п	Етапи роботи	Термін виконання	Позначка про виконання
1	Співбесіда зі здобувачем вищої освіти за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	28.06.2024	виконано
2	Збір матеріалів до кваліфікаційної (магістерської) роботи	28.06.2024-20.07.2024	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань кваліфікаційної (магістерської) роботи	21.06.2024-15.08.2024	виконано
4	Підготовка I розділу кваліфікаційної (магістерської) роботи та подання його керівнику	16.08.2024-24.10.2024	виконано
5	Підготовка II розділу кваліфікаційної (магістерської) роботи та подання його керівнику	25.10.2024-29.11.2024	виконано
7	Підготовка вступної частини	30.11.2024	виконано
8	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	04.12.2024	виконано
9	Отримання відгуку керівника	05.12.2024	виконано
10	Попередній захист роботи	06.12.2024	виконано
11	Захист роботи в ЕК	21.12.2024	виконано

Дата видачі завдання « 28 » 06 2024 р.

Здобувач вищої освіти Бабаков Є.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи Адамовська В.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Завдання на роботу	2
Реферат	5
Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів	6
Вступ	7
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО ФОРМ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	9
1.1 Критичний аналіз поняття громадської участі, підходів до її сутності та до класифікації форм участі громадян у реалізації публічної політики	9
1.2 Характеристика окремих форм участі громадян у здійсненні публічної політики	15
1.3 Нормативно-правове забезпечення функціонування форм участі громадян у реалізації публічної політики	27
Висновок до розділу 1	32
2 ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ УЧАСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ЇЇ МЕХАНІЗМІВ	33
2.1 Характеристика Центру політико-правових реформ	33
2.2 Оцінювання практики застосування в Україні форм участі громадян в реалізації публічної політики	41
2.3 Підвищення ефективності реалізації форм громадської участі під час війни	49
Висновок до розділу 2	59
Висновки	60
Список використаних джерел	64
Додатки	70

Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної (магістерської) роботи на тему:

«Удосконалення форм участі громадськості у процесах реалізації публічної політики»

Кваліфікаційна (магістерська) робота: 69 с., 52 рис., 3 табл., 1 додаток, 55 літературних джерел.

Мета роботи: систематизація та поглиблення теоретичних знань щодо форм участі громадськості у процесах реалізації публічної політики та надання рекомендацій щодо їх удосконалення.

Завдання дослідження: провести критичний аналіз поняття громадської участі, підходів до її сутності та до класифікації форм участі громадян у реалізації публічної політики; надати характеристику окремих форм участі громадян у здійсненні публічної політики; вивчити нормативно-правове забезпечення функціонування форм участі громадян у реалізації публічної політики; надати характеристику Центру політико-правових реформ; провести оцінювання практики застосування в Україні форм участі громадян в реалізації публічної політики; надати рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації форм громадської участі під час війни.

Об'єктом дослідження є інструменти демократії участі

Предметом дослідження при цьому є форми участі громадян у публічній політиці.

Результати дослідження: проведено аналіз анкет з опитування ОМС та місцевих ОБВ по Україні від ЦППР щодо дослідження актуальних форм громадської участі та проблем їх реалізації на практиці: співвідношення популярних і ефективних форм демократії участі; чи в статуті громади є положення про форми громадської участі, та положення про які форми є чинними в ТГ; актуальність громадської експертизи діяльності ОМС; дієві ресурси комунікації ОМС з громадою; ініціатори діалогу ОМС-громада; врахування ОМС ініціатив громадян тощо. Також окреслено негативні наслідки нормативно-правових обмежень щодо реалізації учасницької демократії під час війни та запропоновано низку змін до нормативної бази. Також надано пропозиції щодо залучення громадян у справи МС під час війни.

ДЕМОКРАТІЯ УЧАСТІ, ФОРМИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ, ЛОКАЛЬНА
ДЕМОКРАТІЯ, ГРОМАДСЬКІСТЬ, ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН,
ГРОМАДСЬКА ЕКСПЕРТИЗА, ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І
ТЕРМІНІВ

1. МС – місьцеве самоврядування
2. ОМС – органи місцевого самоврядування
3. ТГ - територіальна громада
4. НПА – нормативно-правовий акт
5. ДУ – державне управління
6. КУ - Конституція України
7. ЗУ – закон України
8. ОВВ – органи виконавчої влади
9. ТГ – територіальна громада
- 10.ЦППР – Центр політико-правових реформ
- 11.ОСН – органи самоорганізації населення
- 12.ІГС – інститути громадянського суспільства
- 13.ВПО – внутрішньо переміщені особи

ВСТУП

Розвиток співпраці між громадянським суспільством і державою набуває особливого значення, що свідчить про необхідність активнішого залучення громадськості до процесу прийняття управлінських рішень та формування публічної політики. Основним завданням у цьому аспекті є налагодження співпраці між громадянами та владою для вирішення важливих питань як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Найбільш результативно забезпечити таку взаємодію на наш погляд можливо шляхом впровадження прямих форм участі громадян саме у МС та реалізації там публічної політики. Тому питання залучення громадян до місцевих справ залишається актуальним [54]. У цьому контексті особливої актуальності набуває поглиблення співпраці ОМС з ІГС, а також об'єднання зусиль громадян і їхніх ГО через розвиток інституту громадських ініціатив і запровадження нових форм місцевої самоорганізації населення. Важливим аспектом є зміна суспільної свідомості: від пасивного споживання суспільних благ до активної участі громадян у житті громади [16].

Практика функціонування демократій участі у повідних країнах, зокрема в Україні, напрацювала різноманітні варіанти залучення громадськості до участі у реалізації публічної політики. Ці варіанти часто називають формами або механізмами громадської участі. Їх всього до 14 форм. Вони передбачають залучення громадян до вироблення публічної політики. А головне – вони мають законодавче закріплення. Всі ці аспекти потребують вивчення в контексті адаптації застосування в умовах воєнного часу. Це й робить дану тему магістерської роботи особливо актуальною.

Проблематика функціонування форм громадської участі вивчалась такими провідними науковцями, як: Кожина А., Гвоздік О., Бойко О., Назаров М., Кебало В., Лебідь А., Черногуб Н., та інші.

Метою даної магістерської роботи є систематизація та поглиблення теоретичних знань щодо форм участі громадськості у процесах реалізації публічної політики та надання рекомендацій щодо їх удосконалення.

Завдання, які вирішувались в ході виконання роботи:

- провести критичний аналіз поняття громадської участі, підходів до її сутності та до класифікації форм участі громадян у реалізації публічної політики;
- надати характеристику окремих форм участі громадян у здійсненні публічної політики;
- вивчити нормативно-правове забезпечення функціонування форм участі громадян у реалізації публічної політики;
- надати характеристику Центру політико-правових реформ;
- провести оцінювання практики застосування в Україні форм участі громадян в реалізації публічної політики;
- надати рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації форм громадської участі під час війни.

Об'єкт дослідження: інструменти демократії участі.

Предмет дослідження: форми участі громадян у публічній політиці.

При здійсненні дослідження в рамках магістерської роботи, нами було застосовано такі загальнонаукові методи: аналізу, синтезу, графічного аналізу, дедукції та індукції.

При написанні роботи нами було використано такі джерела інформації: навчальні посібники з питань теми, публікації провідних науковців у наукових виданнях, сайти провідних видань України, офіційний сайт Центру політико-правових досліджень.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО ФОРМ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Критичний аналіз поняття громадської участі, підходів до її сутності та до класифікації форм участі громадян у реалізації публічної політики

Розвиток співпраці між громадянським суспільством і державою набуває особливого значення в умовах децентралізації державного управління та зміцнення МС. Це вимагає активнішого залучення громадськості до процесу прийняття управлінських рішень та формування публічної політики. МС якраз і виступає ключовим елементом у взаємодії громадян, суспільства та держави [16]. А тому з огляду на реалізацію реформи децентралізації влади в Україні, значення громад та їх можливості участі в формуванні публічної політики місцевого рівня суттєво збільшуються.

У розвинених країнах існує широкий спектр практик залучення членів ТГ до вирішення місцевих питань та прямої участі у виробленні публічної політики. Так Україна перебуває на шляху демократичних змін, поступово вибудовуючи сильне й активне громадянське суспільство.

Основним завданням у цьому аспекті є налагодження співпраці між громадянами та владою для вирішення важливих питань як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Найбільш результативно забезпечити таку взаємодію на наш погляд можливо шляхом впровадження прямих форм участі громадян саме у МС та реалізації там публічної політики. Надалі в дослідженні пропонуємо форми участі у публічній політиці пов'язувати перш за все з місцевим рівнем, оскільки саме там ці механізми можуть реалізовуватись найбільш повно і показово. Тому питання залучення громадян до місцевих справ залишається актуальним [54].

Реформи у сфері МС, що наразі реалізуються в Україні, спрямовані на подолання недоліків у системі місцевого управління, перетворення ТГ на реальних учасників впровадження політики економічного розвитку, а також

забезпечення захисту прав і свобод громадян. МС має забезпечувати умови для наближення влади до громадян, формування ефективної системи управління, адаптованої до місцевих умов і специфіки територій, та стимулювати активну участь громад у процесах публічного управління.

Участь громадян у місцевому управлінні є ключовою складовою МС, що забезпечує можливість впливати на розбудову публічної політики на місцевому рівні. У цьому контексті особливої актуальності набуває поглиблення співпраці ОМС з ІГС, а також об'єднання зусиль громадян і їхніх ГО через розвиток інституту громадських ініціатив і запровадження нових форм місцевої самоорганізації населення. Важливим аспектом є зміна суспільної свідомості: від пасивного споживання суспільних благ до активної участі громадян у житті громади [16].

Важливо дослідити підходи до визначення терміну «громадська участь» (або «участь громадян», чи «залучення громадян»), адже саме ці поняття відображають процес залучення мешканців до вирішення публічних (державних або місцевих) питань. Деякі фахівці називають це явище демократією участі чи локальною (місцевою) демократією. У зв'язку з цим доцільно розглянути підходи різних авторів до цих категорій, систематизовані на рис. 1.1.

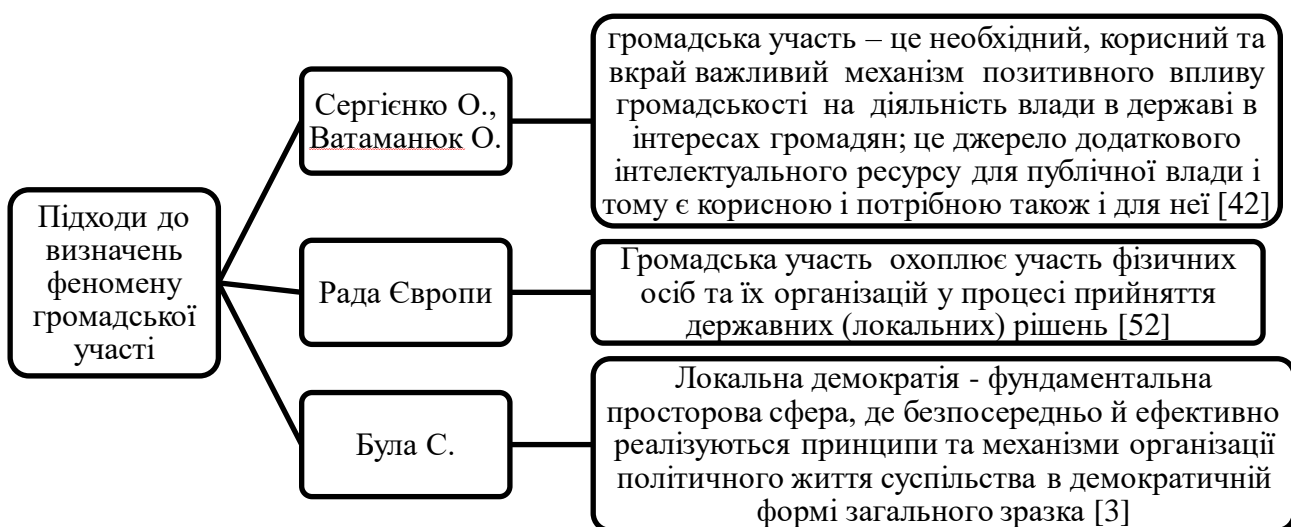

Рисунок 1.1 – Аналіз визначень феномену громадської участі

Вивчивши існуючі підходи до визначення феномену громадської участі, надамо власне бачення цього поняття. На нашу думку, громадська участь – це вплив громадян держави чи громади, їх об'єднань на прийняття управлінських рішень при реалізації публічної політики як на державному, так і місцевому рівнях, який враховує інтереси всіх сторін такого процесу.

Фахівці з питань локальної демократії виділяють перелік позитивних аргументів щодо потреби в активному залученні громадян до співучасті у МС:

<p>10 «ЗА» щодо участі громадян у місцевому самовряду- ванні:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • змінює ставлення (і соціальну поведінку) людей, роблячи їх агентами розвитку, а не пасивними реципієнтами послуг. Люди починають виконувати роботу для себе, а не очікують, що хтось зі сторони забезпечить їх товарами та послугами; • формує відчуття громади та соціальної спільноти шляхом зміцнення товариства, солідарності, терпіння, взаємної поваги та співпраці; • служить підґрунтям ефективного врядування, забезпечуючи прозорість, звітність, взаємоповагу та рівність серед громади; • служить механізмом залучення громадської думки до процесу прийняття рішень (шляхом партисипативного планування та моніторингу); • сприяє місцевому та регіональному розвитку шляхом встановлення стратегічної інтегрованої системи планування; • за менших бюджетних затрат з боку центральних, місцевих та інших фінансових установ має більшу продуктивність завдяки механізму державно-приватного партнерства; • зменшує державні витрати на обслуговування інфраструктури, оскільки громада самостійно підтримує інфраструктуру та надання послуг; • створює дієвий форум для діалогу та взаємодії з громадянами, місцевими радами органами державної влади, іншими дійовими особами; • зменшення соціальної напруги; • зацікавленість громадян у вирішенні питань життєдіяльності, зростання відчуття відповідальності за вирішення проблем.
---	--

Рисунок 1.2 - 10 «ЗА» щодо участі громадян у МС [54]

Однак слід враховувати й існування факторів, що обмежують використання потенціалу локальної (місцевої) демократії.

Практика МС у демократичних країнах, зокрема в Україні, напрацювала різноманітні варіанти залучення громадськості до публічної політики на місцях. Ці варіанти часто називають формами або механізмами громадської участі.

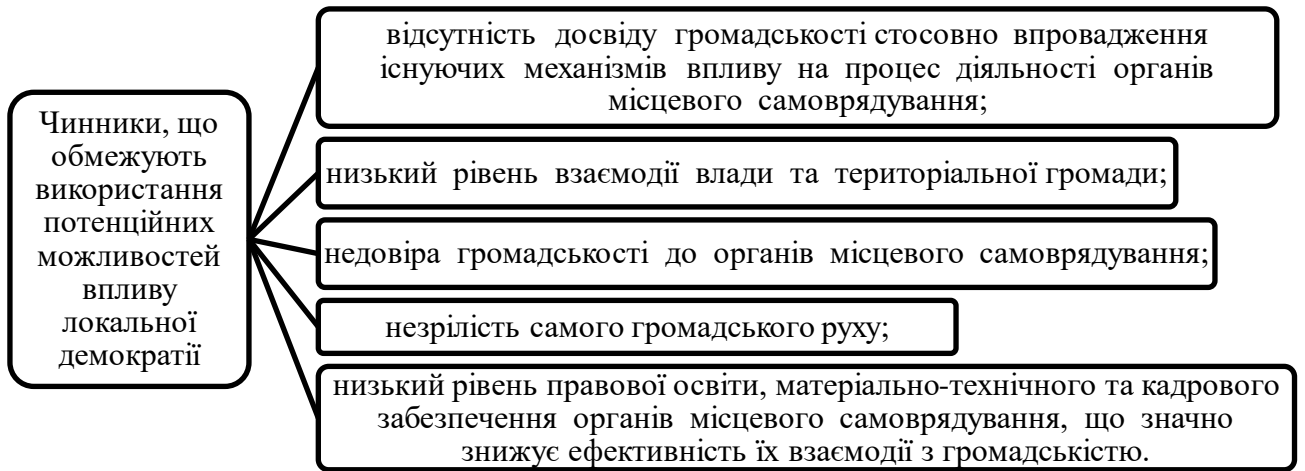

Рисунок 1.3 – Обмежувальні чинники щодо використання потенційних можливостей впливу учасницької демократії [3]

Вони набули популярності через поширення ідеї переходу від представницької демократії до демократії участі. Основні форми громадської участі подано на рис. 1.4.:

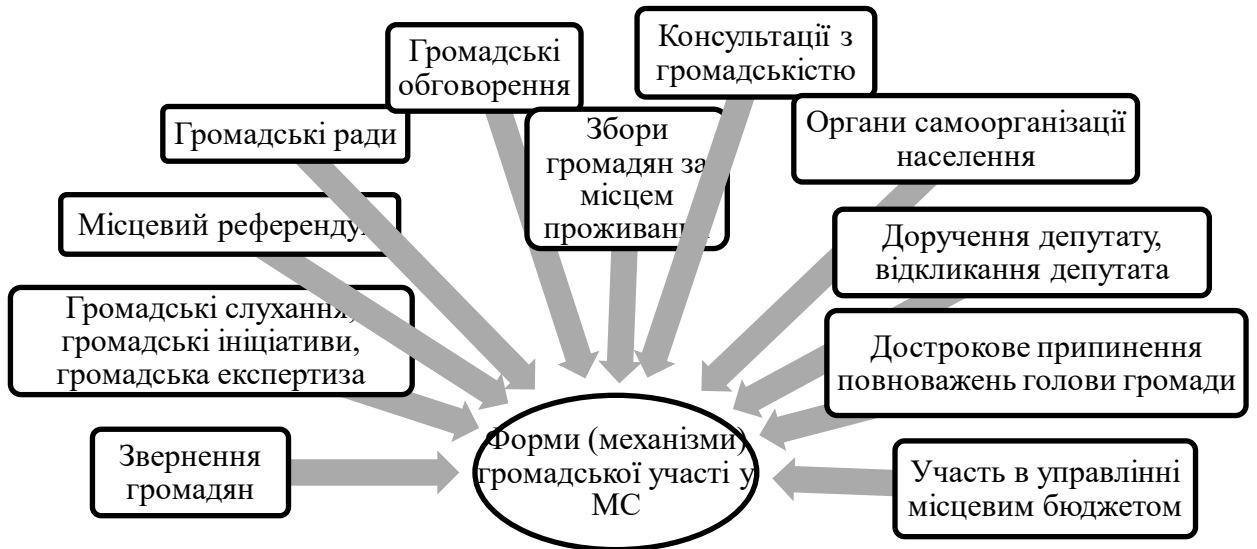

Рисунок 1.4 - Форми (механізми) громадської участі у МС [7]

Визначені форми громадської участі можуть застосовуватися у різних напрямках публічно-управлінської діяльності ОМС: від розробки та реалізації стратегій розвитку громад і цільових програм до управління місцевим бюджетом ТГ, соціальною політикою, а також у сферах ЖКГ, охорони здоров'я, освіти, захисту довкілля тощо [7].

Форми участі передбачають залучення громадян до вироблення публічної політики ТГ. А головне – вони мають законодавче закріплення. Це означає, що механізми та процедури їх реалізації чітко визначені, а результати несуть певну юридичну силу. За ефективної співпраці громадськості з ОМС результати фіксуються в офіційних документах місцевої влади, таких як рішення місцевих рад та інші акти, і реалізуються на практиці. Якщо ж влада перешкоджає громадянам реалізувати право на участь у МС у визначених формах, посадові особи мають нести відповідальність [7].

З поширенням е-демократії в Україні окремі форми громадської участі стали доступними й реалізуються у форматі онлайн.:

<p>Доступні в онлайн форматі такі форми громадської участі</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Запит на інформацію: online-форма • Звернення громадян: online-форма та модифікації • Електронна петиція • Бюджети громадської участі: online-голосування • Громадянські кампанії: online • Прийом посадовців: online-запис • Зустріч депутата з виборцями: online-трансляції • Сесії міської ради, засідання депутатських комісій, виконком: online-трансляції • Звітування міського голови та депутатів: online-трансляції • Громадські обговорення: online-обговорення та електронна пошта • Консультативно-дорадчі органи, робочі групи: online-голосування • Соціологічні опитування: online-опитування, google-форми • Публічні консультації
--	--

Рисунок 1.5 – Інструменти е-демократії [5]

Участь представників громади в публічній політиці МС регулюється великою кількістю НПА: як законодавчих, так і підзаконних, зокрема, постанов та наказів. Це питання регламентується й НПА місцевого рівня, а саме такими документами, як Статути громад та Положення про громадську участь [7]. Більш детально нормативну регламентування процесів реалізації громадської участі розглянемо в п.1.2, а тут вивчимо її на предмет виділення (унормування) конкретних форм громадської участі.

Так, Конституція України (КУ) з окреслених на рис. 1.4 форм громадської участі унормовує 3 [7]:

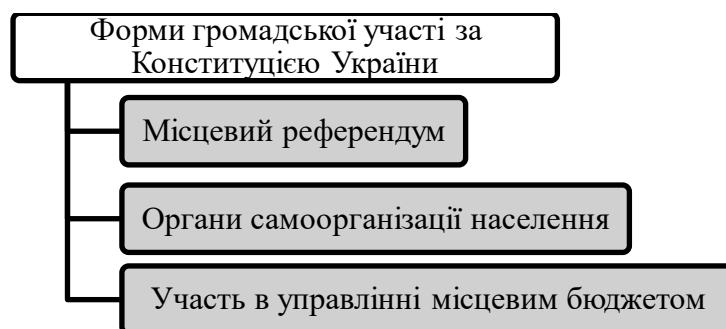

Рисунок 1.6 - Форми громадської участі за КУ

В основному законі щодо регулювання основ МС – Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» - визначено такі форми:

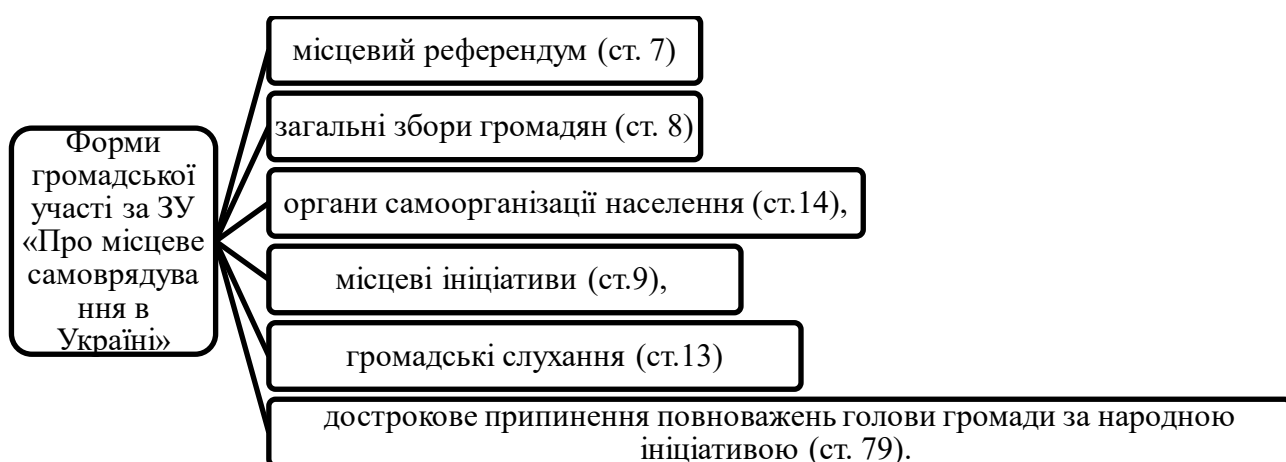

Рисунок 1.7 - Форми громадської участі за ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» [7]

Тобто чинний варіант цього Закону, не зважаючи на очікування, не містить позицій щодо регулювання (чи хоча б переліку) усіх 14-ти основних форм участі громадян у МС, визначених рис. 1.4. Решта форм локально регламентується окремими актами [7].

При розгляді підходів науковців до проблеми визначення форм участі громади в публічній політиці, цікавим є погляд В. Дрешпака щодо їх систематизації. При вивченні комунікацій публічної влади з громадськістю, він пропонує класифікувати її форми в таких площинах:

- безпосередня, опосередкована, змішана комунікативна взаємодія;
- міжособистісна, групова, масова комунікативна взаємодія

На рисунку 1.8 на основі класифікації В. Дрешпака систематизуємо виділені ним форми комунікацій з громадськістю (громадської участі).

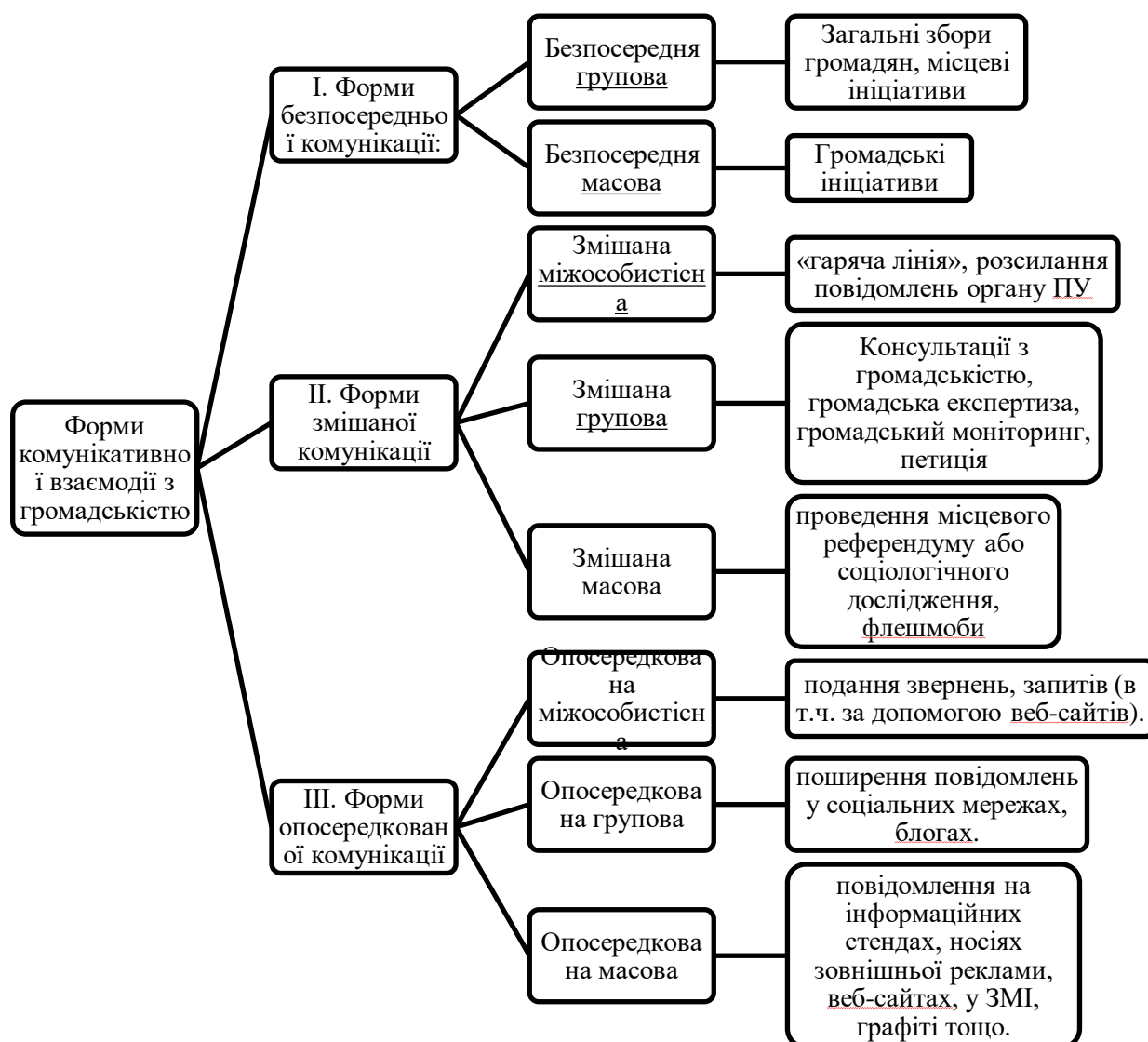

Рисунок 1.8 – Форми взаємодії влади з громадськістю за В. Дрешпаком [12]

Як видно з рисунку, він знайшов спосіб систематизувати наявні форми громадської взаємодії.

2.2. Характеристика окремих форм участі громадян у здійсненні публічної політики

Охарактеризуємо наявні форми громадської участі в організаційно-правовому контексті. Це передбачає як сутнісну їх характеристику, так і вивчення правових аспектів втілення в практику кожної з розглянутих форм участі (відповідь на питання ЯК САМЕ).

1) Безпосередня участь громадян в публічному управлінні (ПУ)

Безпосередня участь громадян в ПУ полягає у формуванні правових, організаційних, фінансових умов та механізмів впровадження такого права на управління справами держави [37].

Такий механізм визначено КУ і він є досить широким. Згідно зі ст. 38 КУ «громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування»[37].

Еволюція демократизаційних процесів в Україні та розвиток ІКТ змінили забарвлення поняття участі в управлінні публічними справами яке стало помітно ширшим. Вона, крім участі у реалізації публічної політики держави, беззаперечно включає й участь в управлінні місцевими справами. Це дозволило громадській участі стати більш доступним та розповсюдженим явищем [14].

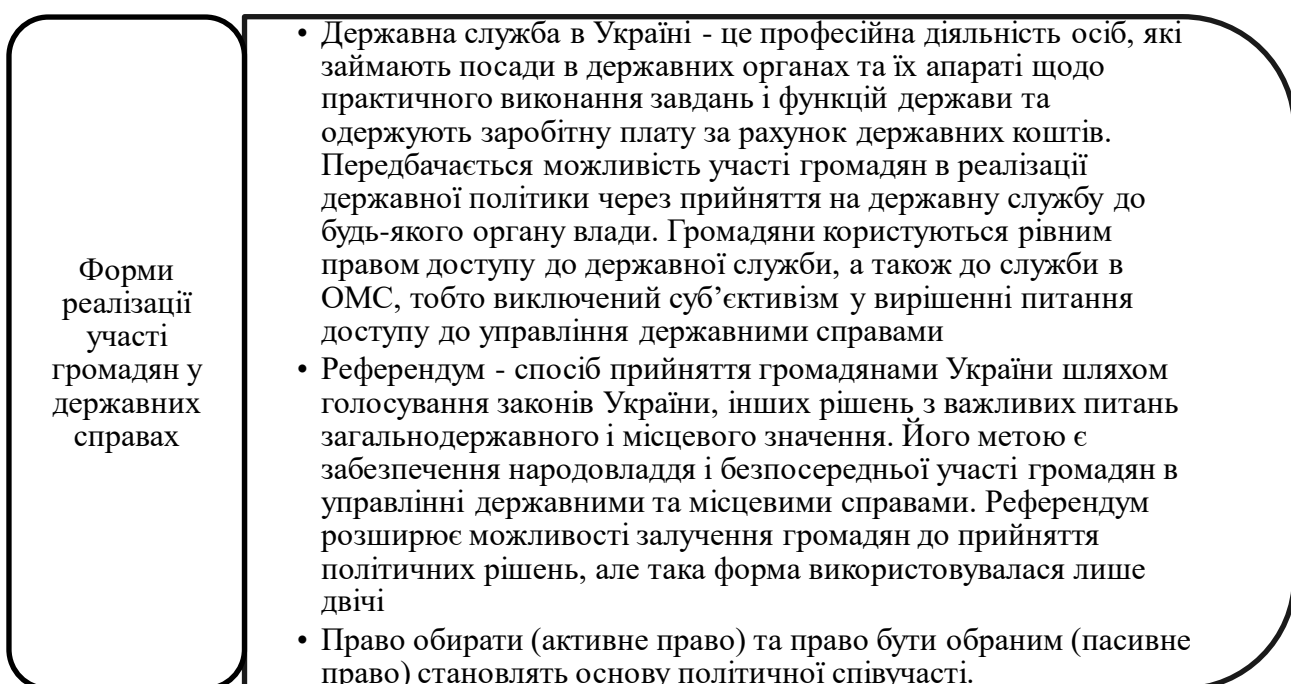

Рисунок 1.9 - Форми реалізації участі громадян у державних справах [37]

Характеризуючи право обирати та бути обраним, зазначимо, що чинний варіант ЗУ «Про вибори народних депутатів України» від 23.07.2020 регламентує таке. Вибори депутатів здійснюються за змішаною (пропорційно-мажоритарною) системою:

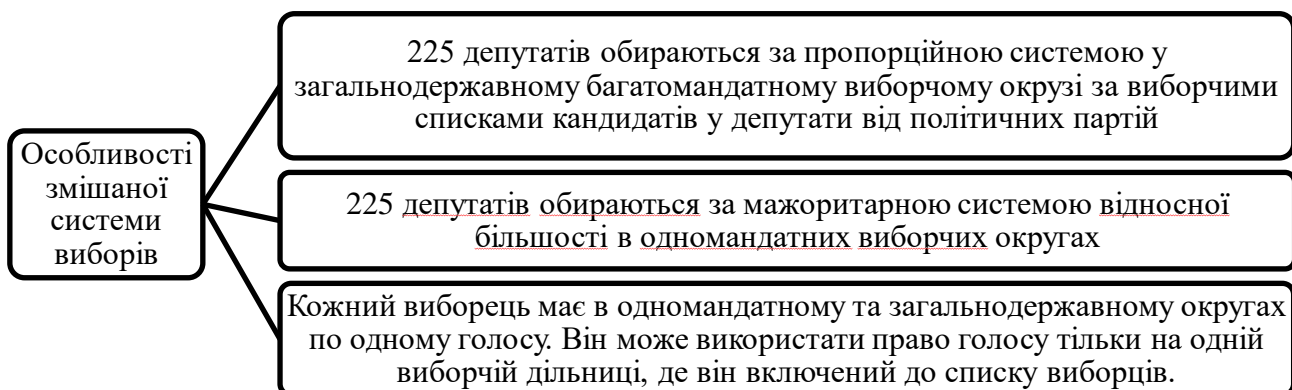

Рисунок 1.10 - Особливості змішаної системи виборів

Формами участі у діяльності політичних партій є [37]:

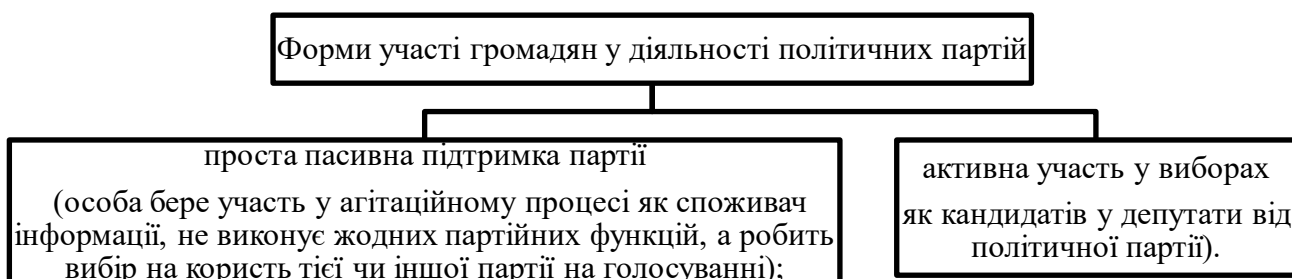

Рисунок 1.11 – Форми участі громадян у діяльності партій

2) Консультації з громадськістю

Консультації з громадськістю – це процес комунікативної взаємодії між ОДВ і громадянами України та їх об'єднаннями [37].

Метою їх проведення є прийняття таких публічно-управлінських рішень, які враховуватимуть права, інтереси та управлінський досвід всіх стейкхолдерів [37]. Правове підґрунтя їх функціонування - «Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики» [14]. Проведення е-консультацій унормовується пп. 16, 17 даного Порядку.

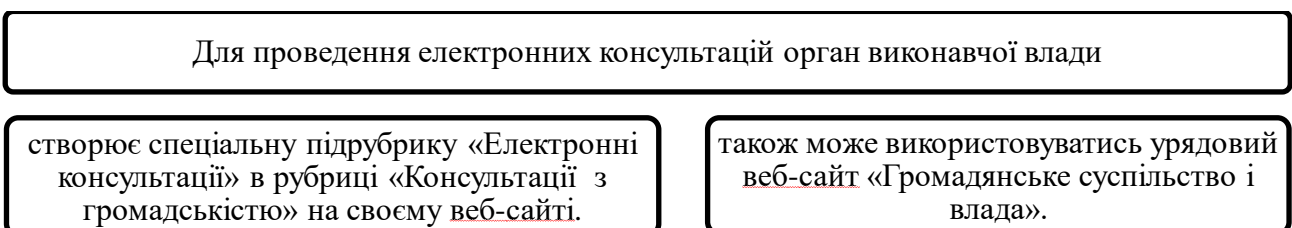

Рисунок 1.12 – Порядок проведення е-консультацій

Консультації з громадськістю надають можливість громадянам впливати на зміст рішень, що ухвалюються публічною владою, а також [37]:

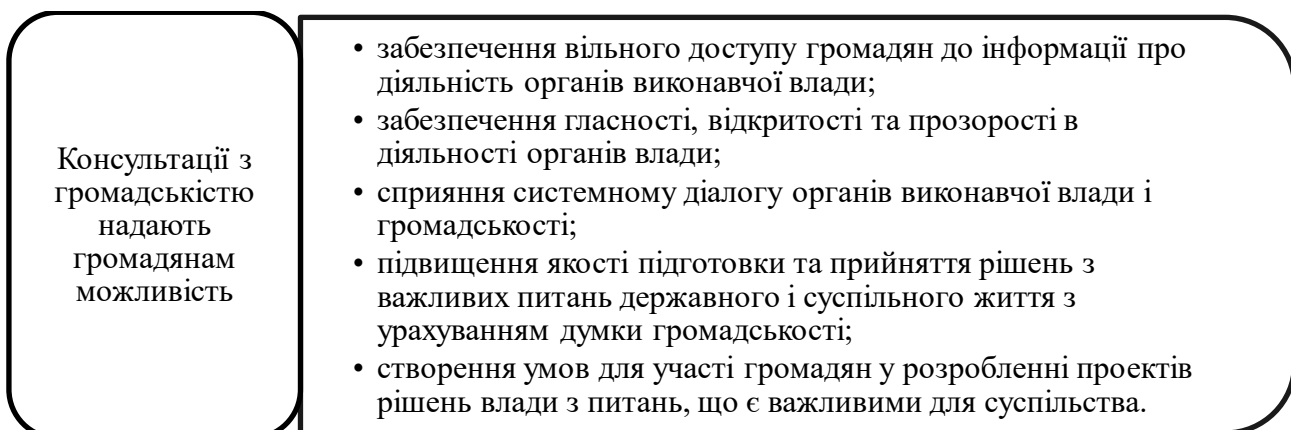

Рисунок 1.13 – Можливості консультацій з громадськістю [37]

Порядком регламентовано 2 форми проведення консультацій з громадськістю [37]:

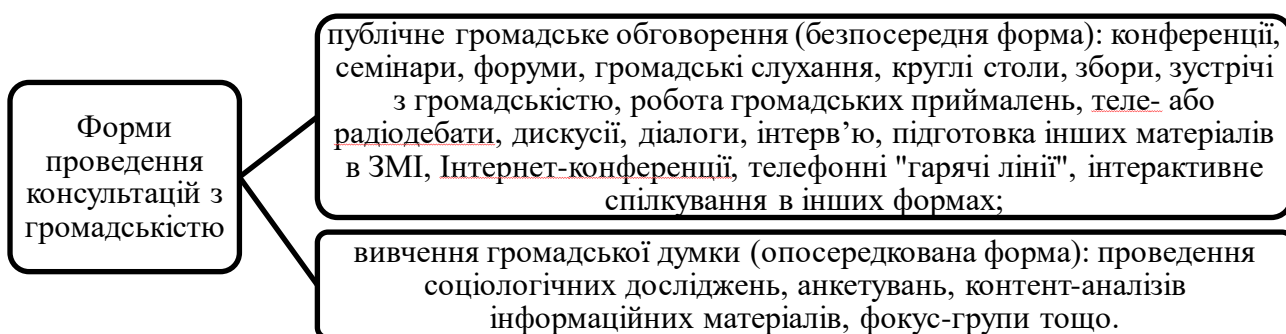

Рисунок 1.14 - Форми проведення консультацій з громадськістю [37]

3) Громадські слухання

ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» надає та гарантує право ТГ здійснювати громадські слухання, тобто проводити зустрічі депутатів відповідної ради та посадових осіб МС із представниками громади, де можуть обговорюватись теми та надаватись пропозиції з місцевих питань [37].

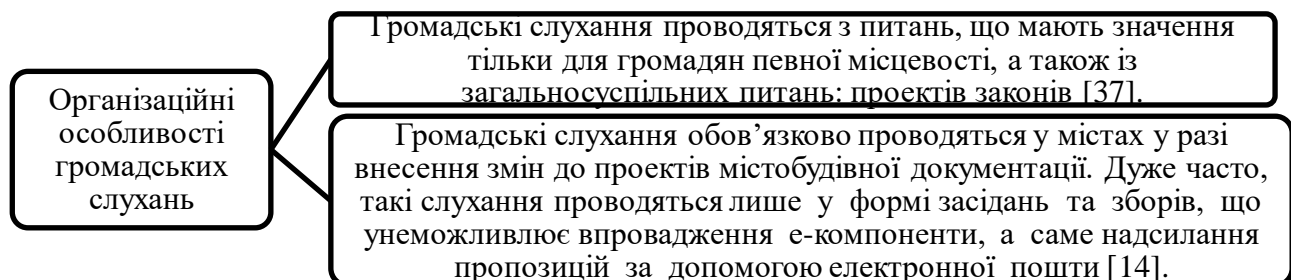

Рисунок 1.15 - Організаційні особливості громадських слухань [37]

4) Громадська експертиза

«Громадяни, суб'єкти господарювання, їх об'єднання та наукові установи, а також консультативно-дорадчі органи мають право на етапі підготовки та обговорення проекту брати участь у дерегуляції економіки на місцевому рівні» [37].

Регуляторний орган повинен оприлюднювати на вивчення громад не лише проголосовані та прийняті регуляторні акти, а і їх проекти [37].

Якщо громадянин/об'єднання громадян не згодні із результатами зазначеного регуляторного акта (суперечить засадам державної регуляторної політики, є таким, що прийнятий з порушенням процедури), то вони можуть звернутися [37]:

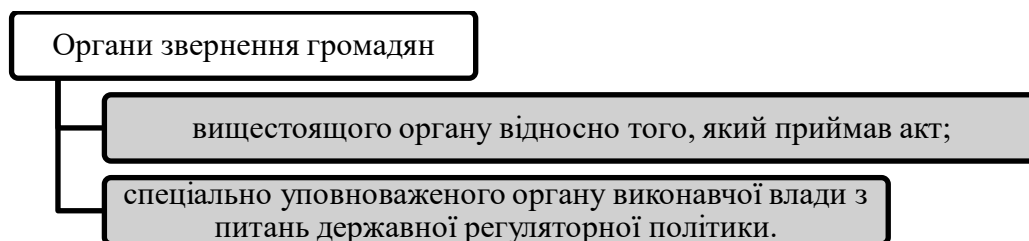

Рисунок 1.16 – Органи звернення громадян [37]

Наслідком такого звернення стає призначення експертизи регуляторного акта, а далі - його подальша зміна та скасування Це унеможливорює прийняття рішень, що не співпадають з інтересами держави та суб'єктів господарської діяльності [37].

5) Звернення громадян

ЗУ «Про звернення громадян» регулюється питання втілення в життя громадянами України права на те, щоб вносити пропозиції в ОВВ про удосконалення їх діяльності, вказувати на недоліки в роботі, оскаржувати дії посадовців, державних і громадських органів [37]

Звернення громадян до публічної влади є найбільш поширеною та найдоступнішою для громадян можливістю. Вони проводяться для захисту своїх прав і свобод, та для реалізації свого права участі в управлінні державними справами [37]

У ст.1 цього ЗУ визначається коло суб'єктів, до кого можна звернутися та кому саме [14].

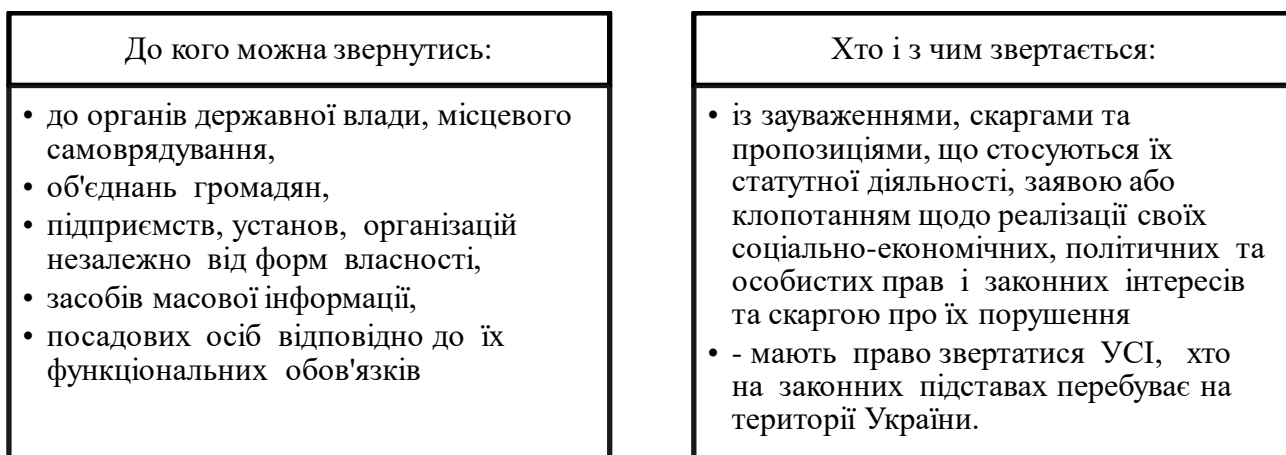

Рисунок 1.17 – Суб'єкти звернення [14]

Форма звернень – усна чи письмова, а види зазначені нижче [14]:

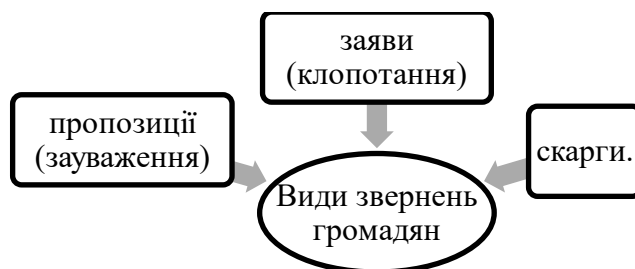

Рисунок 1.18 - Види звернень громадян

У зверненні повинно бути зазначено:

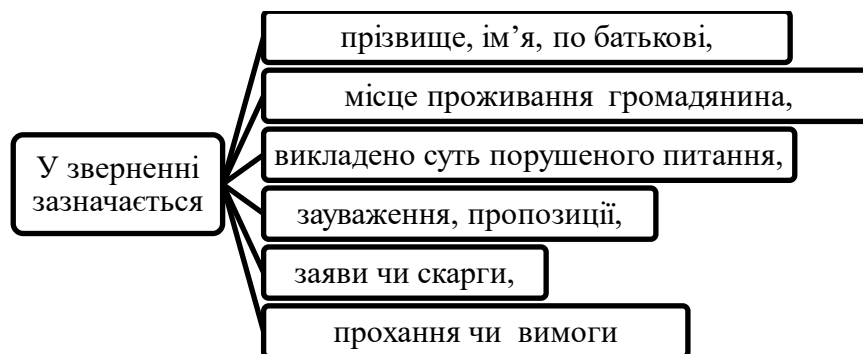

Рисунок 1.19 – Оформлення звернення [14].

Письмове звернення підписує заявник із обов'язковим вказанням дати [14].

Звернення вважається е-зверненням у випадку, коли воно подається через мережу Інтернет або іншими засобами електронного зв'язку [14].

Тобто до ОДВ та ОМС надсилається звернення у вигляді е-форми на електронну адресу одержувача, вказану на офіційних сайтах ОДВ та ОМС. Якщо такі адреси відсутні, звернення можна надіслати на загальну електронну пошту органу або заповнивши спеціальну форму для звернень, яка розміщена на офіційному сайті відповідного ОДВ чи ОМС [14].

В електронному зверненні автор зазначає свою е-адресу, куди необхідно надіслати відповідь або альтернативні засоби зв'язку [14].

НЕ вимагається наявності електронного цифрового підпису.

Для зручності надання послуг, у деяких громадах працюють Центри звернень. Через них в режимі онлайн можна подати звернення й прослідкувати стан його виконання [14].

В ОБВ усіх рівнів створені структурні підрозділи з питань звернень громадян. Їх функція - опрацьовувати звернення до них. Громадяни України мають право оформити звернення і до об'єднань громадян, підприємців, установ, організацій будь-якої форми власності [37].

Зобов'язання ОБВ та ОМС щодо розгляду звернень:

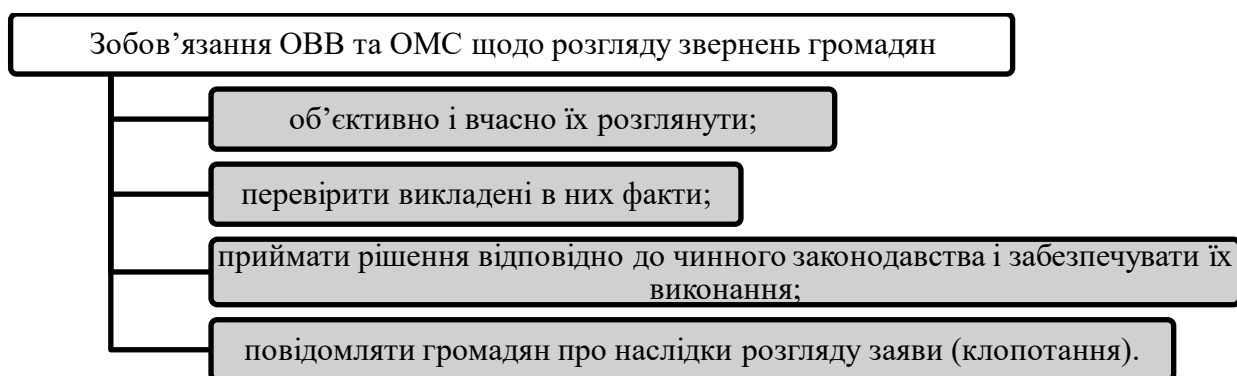

Рисунок 1.20 - Зобов'язання ОБВ та ОМС щодо розгляду звернень громадян [37]

б) Громадське обговорення

Громадське обговорення проектів законів , публічних рішень є показником відкритості влади, дає змогу забезпечити більш якісний діалог між ОДВ та громадянським суспільством [14]

З метою забезпечення більш якісного виконання рекомендацій Місії Європарламенту щодо реформи ВРУ та підвищення її інституційної спроможності, службою підтримки парламенту спільно з «Програмою РАДА» розроблено е-ресурс ВРУ - «Портал громадського обговорення законопроектів» [14].

На цьому ресурсі ВРУ кожен може зареєструватись і взяти участь в обговоренні проектів НПА в режимі онлайн. Громадяни в системі можуть здійснити загальну оцінку акта (згоден/незгоден), додати коментар, зауваження, пропозицію, заповнивши відповідну гугл-форму. Інші користувачі можуть зайти оцінити такий коментар [14]

Правилами участі зазначено, що підсумки такого обговорення обов'язково враховуються при доопрацюванні цього проекту. На сайті доступна статистика, яка демонструє [14]:

<p>Статистика на сайті «Портал громадського обговорення законопроектів» показує</p>	<ul style="list-style-type: none"> • кількість зареєстрованих користувачів; • кількість проектів, які пройшли обговорення; • запропоновано редакцій; • надано пропозицій; • надано оцінок.
---	---

Рисунок 1.21 - Статистика на сайті «Портал громадського обговорення законопроектів» [14]

Користувач може бачити реакції на пропозиції. У його особистому рейтингу фіксується кількість прийнятих пропозицій [14].

Проте загальна статистика не дає розуміння щодо кількості врахованих пропозицій. Правила також не визначають прозорого порядку врахування пропозицій [14].

Загалом, опція громадського обговорення реалізується в Україні близько 10 років [14].

Окрім того, вони проводяться не лише на національному рівні, а й в громадах [14].

б) Електронні петиції

Електронна петиція подається до ОМС та розглядається відповідним органом відповідно до вимог ст.23 ЗУ «Про звернення громадян». Громадяни України мають змогу звернутися до ОМС з е-петиціями через офіційний сайт органу-адресанта, або сайт ГО, яке збирає підписи на підтримку електронної петиції.

Вимоги щодо подання місцевих петицій аналогічні тим, що висуваються до загальнонаціональних петицій.

Закон окремо визначає деякі нюанси щодо місцевих петицій:

Законодавчі аспекти щодо місцевих петицій
<ul style="list-style-type: none"> • Про підтримку або непідтримку місцевої петиції публічно оголошується на офіційному веб-сайті місцевої ради її головою. • Місцева петиція може бути представлена на громадському слуханні територіальної громади автором, якщо у петиції було заявлено таке клопотання. • Кількість підписів та строк збору визначаються статутом територіальної громади. • Порядок розгляду петиції визначається місцевою радою. • Відповідь щодо позиції органу місцевого самоврядування (далі ОМС) підписується виключно Головою.

Рисунок 1.22 - Законодавчі аспекти щодо місцевих петицій

Закон регламентує вимоги щодо визначеного числа підписів за місцеву петицію, поки дане питання не не буде унормовано статутами ТГ.

Міні необхідна кількість підписів указується пропорційно до кількості мешканців даної ТГ, проте ОМС визначають її самостійно. Водночас, в Законі немає чітких вимог щодо дотримання цього співвідношення при обчисленні кількості голосів за петицію у статуті ТГ.

Реально у ОМС на розгляд петиції виділяється близько 20 календарних днів.

Для кожного ОМС рекомендується розробити і провести рішенням Ради Положення по роботі з е-петиціями

Місцева петиція – безпосередній інструмент реалізації МС. Через неї у громадянина з'являється можливість запропонувати своїй раді визначену пропозицію і реалізувати її разом із ОМС.

Місцева петиція дає можливість громадянину:

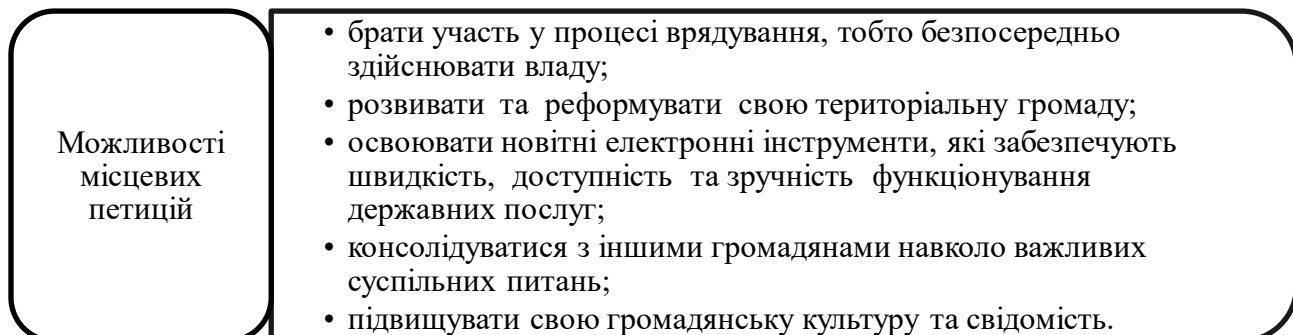

Рисунок 1.23 - Можливості місцевих петицій

Деяко вважає, що е-петиції здатні виконувати функції місцевих ініціатив.

Петиції можуть надсилатися до ОМС. Загалом станом на зараз функціонує 286 сервісів петицій. Законом регламентуються обмеження щодо тематики питань, які можуть підніматися у петиціях

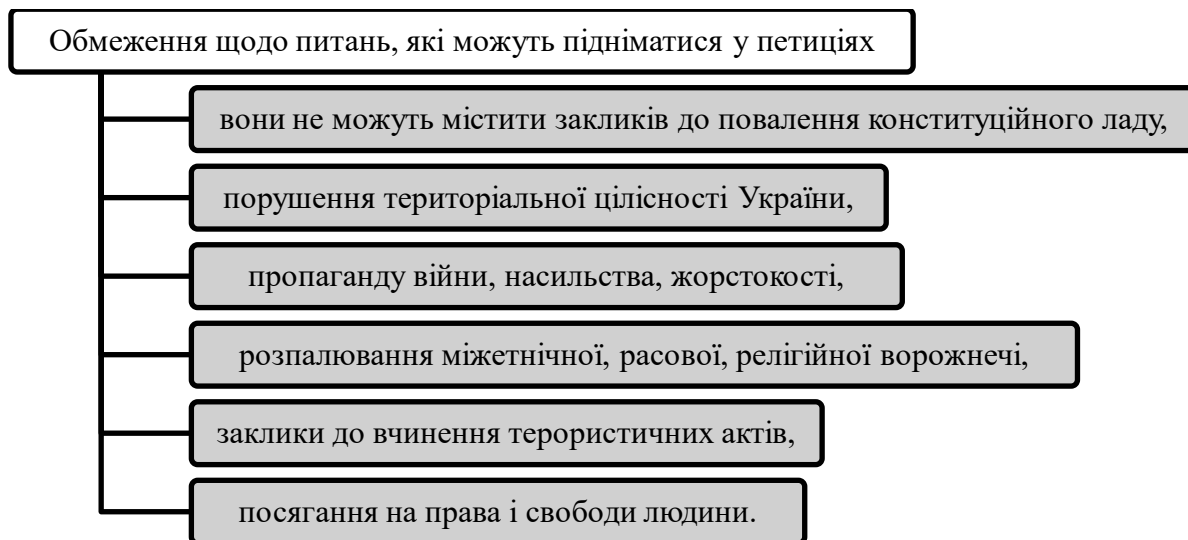

Рисунок 1.24 - Обмеження щодо питань, які можуть підніматися у петиціях

Місцеві ради в своїх положеннях указують, які питання в петиціях належать до їх компетенції. Зазвичай це питання благоустрою громади: муніципальна інфраструктура, транспорт, питання ЖКГ тощо.

Для зручності на сервісі можна передбачити фільтрування петицій в розрізі тем, що використовує багато ОМС. Проте якогось уніфікованого класифікатора не існує

Закон передбачає, що надіслати петицію громадяни можуть на офіційному сайті місцевої ради або визначеної ГО. Ця норма надає можливість розробляти ефективні сервіси петицій від громадянського суспільства.

Зокрема, зараз в Україні місцеві е-петиції можна подати на 2-х таких сервісах:

Рисунок 1.25 - Сервіси подання місцевих е-петицій

Водночас місцеві ради на свій розсуд створюють на своїх сайтах опції для петицій.

7). Громадські бюджети участі

Бюджет участі/партисипативний/громадський – це форма прямої учасницької демократії, коли мешканці приймають участь у співуправлінні державними та місцевими справами, у прийнятті рішень щодо розподілу фінансів [14].

Бюджет участі – місцева ініціатива, коли у членів ТГ з'являється право на самостійне розпорядження певною часткою коштів місцевого бюджету, які можуть направляти на фінансування власних проєктів щодо покращення життя громади та вирішення першочергових, на думку мешканців, завдань [14].

Закордонний досвід виділяє такі форми реалізації та функціонування громадського бюджету:

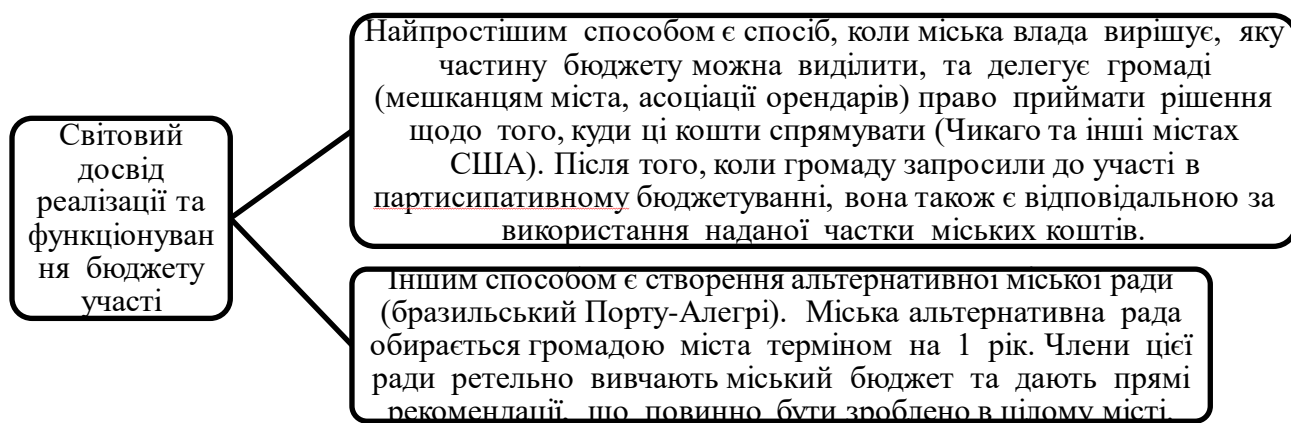

Рисунок 1.26 - Світовий досвід реалізації та функціонування бюджету участі [14]

В Україні наразі працює лише один варіант бюджету участі: коли відповідна рада ОМС надає визначену частину коштів місцевого бюджету та передає їх у розпорядження громади.

Правове регламентування громадського бюджету в Україні здійснюється п.20 ч.1 ст. 26 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні». Тобто «виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради вирішуються такі питання: прийняття рішень про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями ОМС, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення» [14].

Звісно, для реалізації на практиці громадою права на громадський бюджет необхідно розробити та прийняти місцеві НПА, які прописують правила проведення конкурсу на використання коштів партисипативного бюджету, обсягів та умов виділення коштів.

Ініціатива партисипативного бюджету в Україні запрацювала, починаючи з 2015 році у Чернігові, Черкасах та Полтаві в рамках Фондації Українсько-польської співпраці ПАУСІ.

Наступного року до цієї ініціативи почали долучатися інші міста

1.3. Нормативно-правове забезпечення функціонування форм участі громадян у реалізації публічної політики

Реформа децентралізації, а разом із нею передача ресурсів і повноважень на рівень ОМС, розширили доступ мешканців громад до інструментів участі у формуванні публічної політики. Громади отримали більше автономії у виборі способів реалізації своїх ініціатив. До таких інструментів належать бюджети участі, е-петиції, громадські консультації при підготовці проєктів рішень, громадський контроль та інші механізми, які сприяють прозорості місцевих процесів. Ці можливості регламентовані національним законодавством [28].

На даний момент в українському законодавстві відсутній єдиний закон, що унормовує процедури всіх форм громадської участі. Основні форми участі громадян регулюються на державному рівні Конституцією та ЗУ, а на рівні ОМС – статутами та положеннями громад [28]. Варто зазначити, що різні форми громадської участі мають різний рівень нормативно-правового регулювання [18].

<p>Законодавче забезпечення демократії участі</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Конституція України • ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» • Виборчий кодекс України (книга 4 «Місцеві вибори») • Закони України: <ul style="list-style-type: none"> • «Про звернення громадян» • «Про органи самоорганізації населення», • «Про співробітництво територіальних громад», • «Про асоціації органів місцевого самоврядування», • «Про добровільне об'єднання територіальних громад» • «Про статус депутата місцевих рад» тощо • Підзаконні акти <ul style="list-style-type: none"> • Постанова ВРУ «Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні» • Постанова КМУ «Про Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики» тощо
---	---

Рисунок 1.27 - Законодавче забезпечення учасницької демократії

Базовими документами, які прописують право громадян на участь в співуправлінні, зокрема місцевими справами, є КУ та ЗУ «Про МС в Україні».

У КУ закріплено основні засади народовладдя: народ України визначається носієм суверенітету та єдиним джерелом влади. Саме народ реалізує владу як безпосередньо, так і через ОДВ та ОМС [18]. У подальших статтях КУ зміст народовладдя розкривається детальніше.:

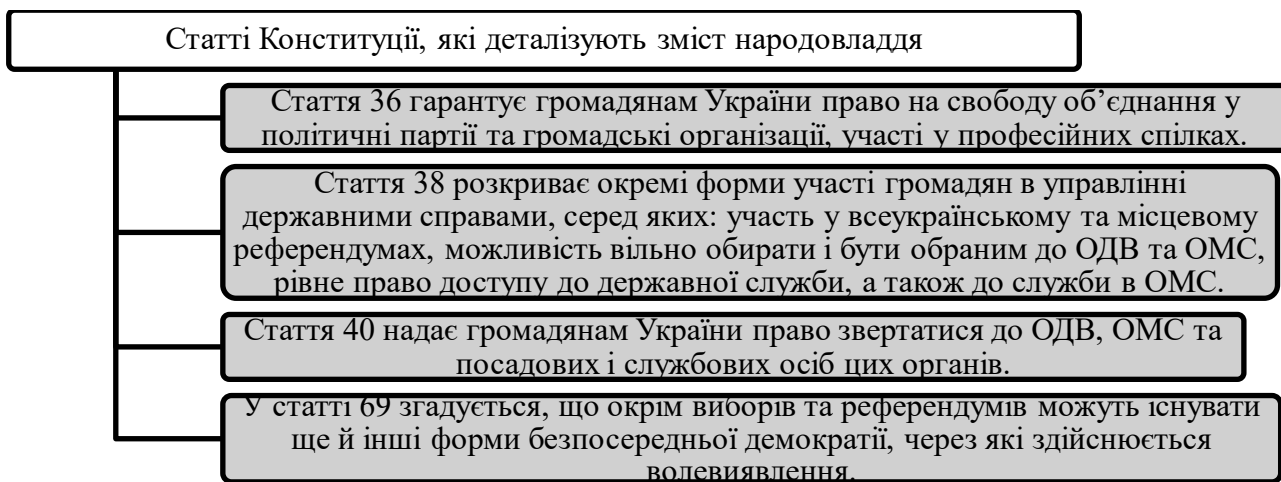

Рисунок 1.28 - Статті, які деталізують зміст народовладдя [42]

Як окремий аспект народовладдя, у Конституції закріплено право громади на участь у МС (ст. 140), яке слугує основою для інших нормативних актів, що регулюють питання МС. У ст. 143 визначається право ТГ на управління розвитком власної громади. [7]:

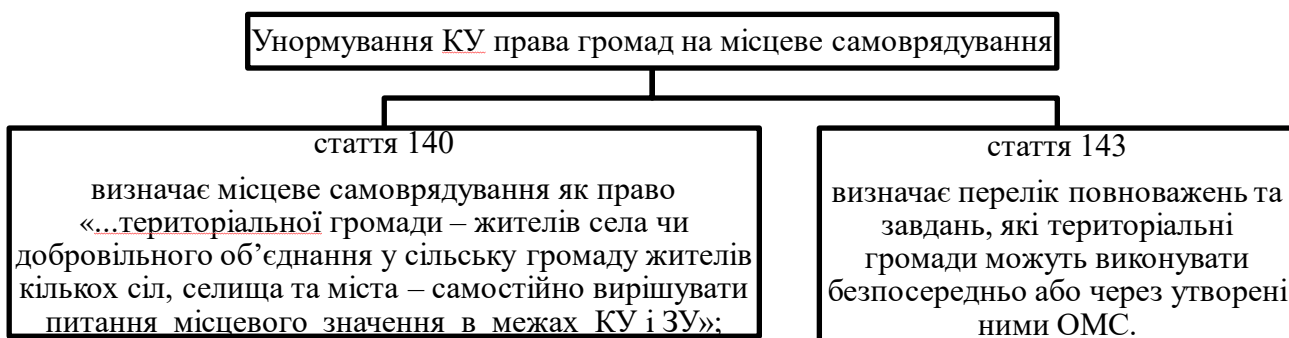

Рисунок 1.29 - Унормування КУ права громад на МС

Стаття 140 КУ надає мешканцям право самостійно брати участь у вирішенні місцевих питань, без посередництва ОМС. Вона також передбачає можливість створення ОСНів, які функціонують як управлінські одиниці на рівні будинку, вулиці чи іншої території. У свою чергу, стаття 143 визначає повноваження ТГ, зокрема право розподіляти кошти місцевого бюджету для

фінансування різноманітних цільових програм, а також залучати громадськість до їх розробки й формування стратегій розвитку громади. Ці функції можуть реалізовуватися як безпосередньо мешканцями, так і через ОМС, які представляють громаду [7].

На вищезазначеному рис. 1.6 наведено основні форми громадської участі, закріплені КУ. Однак структура Конституції лише встановлює право на ці форми, не деталізуючи їх унормування чи процедури реалізації. Такі деталі визначаються у спеціалізованих нормативно-правових актах [7].

Питання по ОСН регулюються окремим спеціалізованим законом – ЗУ «Про органи самоорганізації населення». У цьому законі детально роз'яснено порядок створення ОСН, їхні повноваження та механізми реалізації, правила фінансування, а також організацію діяльності. Крім того, документ визначає гарантії функціонування ОСН та деталізує відповідальність за порушення його норм [7].

Що ж стосується такої форми участі, як місцевий референдум, то наразі відсутній базовий нормативний акт, який регулював би порядок його проведення громадянами. До 2012 року діяв ЗУ «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», проте його дія була скасована. На сьогодні існує законопроект «Про місцевий референдум», прийняття якого дозволить громадянам реалізувати своє право на місцевий референдум, втрачене з 2012 року [7].

ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлено лише 6 форм участі громадян у місцевому самоврядуванні (див. рис. 1.7). Попри очікування, цей закон не охоплює всі можливі форми громадської участі (див. рис. 1.4) і навіть не надає їх повного переліку. Крім форм, закріплених у Конституції, в ньому також визначаються ще кілька форм участі:

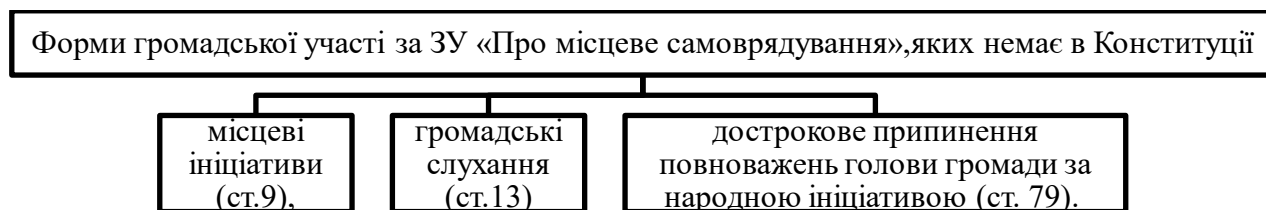

Рисунок 1.30 - Форми громадської участі за ЗУ «Про місцеве самоврядування», яких немає в Конституції [7]

Недоліком цього ЗУ є те, що навіть ці 6 форм громадської участі описано в ньому надзвичайно стисло. Так, кожній формі присвячено лише одну коротку статтю в Розділі I «Загальні положення». Крім того, визначення форм є занадто загальними, а механізм врахування рішень громадян місцевими радами взагалі сформульовано всього в одному реченні. Для кожної форми також зазначено лише перелік нормативно-правових актів, що регулюють їх діяльність [7].

Якими нормативними актами регулюються форми громадської участі
<ul style="list-style-type: none"> • Для місцевого референдуму та органів самоорганізації населення зазначено, що це – закони. • Для зборів громадян за місцем проживання – вказано, що треба спиратися на закон (якого, до речі, немає, а є лише Постанова ВРУ від 1993-го року), а також – на Статут територіальної громади. • Для громадських слухань та місцевих ініціатив зазначається, що вони регулюються Статутами територіальних громад або Положеннями, розробленими місцевою владою.

Рисунок 1.31 - Якими нормативними актами регулюються форми громадської участі за ЗУ «Про місцеве самоврядування» [7]

Докладно визначається в Законі лише єдина форма участі – це дострокове припинення повноважень голови громади за народною ініціативою [7]

Тобто ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» внаслідок реформи децентралізації в більшості своїх положень став виглядати явно застарілим. Наразі його нова редакція знаходиться в розробці відповідними комітетами. Проект такої редакції знаходиться на стадії громадських обговорень [7].

Інші форми громадської участі, які не знайшли відображення ні в КУ, ні в ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» регламентуються такими нормативними джерелами:

Таблиця 1.1 – Нормативне забезпечення інших форм громадської участі [7]

Форма громадської участі	Нормативний акт
Звернення громадян (пропозиції до місцевої влади, заяви та скарги)	ЗУ «Про звернення громадян»
Загальні збори громадян за місцем проживання	Постанова ВРУ від 17.12.1993 р. «Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні»
Участь в управлінні місцевим бюджетом	Наказ Міністерства Фінансів України №94 від 3.03.2020 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо механізмів участі громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні».

Загальні збори громадян за місцем проживання	Постанова ВРУ від 17.12.1993 р. «Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні»
Участь в управлінні місцевим бюджетом	Наказ Міністерства Фінансів України №94 від 3.03.2020 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо механізмів участі громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні».
Громадська експертиза	Постанова Кабінету Міністрів України № 976 від 5.11.2008 р. «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» (в редакції від 19.03.2019 р.). Вона спирається на інший нормативний акт – Постанову Кабміну №996 від 3.11.2010 р. (в редакції від 7.05.2019 р.) «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». Обидві постанови не спеціалізовані для експертизи діяльності виконкомів рад громад (у змісті йдеться про експертизу на рівні обласних та районних органів виконавчої влади). Тим не менш, у п.5 Постанови №996 ОМС рекомендується керуватися нею «під час проведення консультацій з громадськістю та утворення громадських рад при органах місцевого самоврядування».
Відкликання депутата за народною ініціативою	ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад
Доручення виборців своєму депутату місцевої ради	

Повномасштабна війна в Україні та введення воєнного стану накладають певні обмеження на права громадян (детальніше про це йдеться в підрозділі 2.3). Це відбувається як у контексті форм громадської участі, так і щодо доступу до публічної інформації. Обмеження зумовлено передусім питаннями національної безпеки. Однак ці зміни негативно впливають на відносини між ОМС і громадою, вже сформовані внаслідок дії реформи децентралізації. Це, відповідно, знижує можливості мешканців ТГ впливати на місцеву владу. Проте варто зауважити, що всі ці обмеження є тимчасовими (лише на період воєнного стану) і не позбавляють громадян права брати участь у житті своєї громади. Наразі не існує закону, який би повністю забороняв таку участь [28].

Висновок до розділу 1

У розвинених країнах існує широкий спектр практик залучення членів ТГ до вирішення місцевих питань та прямої участі у виробленні публічної політики. Так Україна перебуває на шляху демократичних змін, поступово вибудовуючи сильне й активне громадянське суспільство.

Основним завданням у цьому аспекті є налагодження співпраці між громадянами та владою для вирішення важливих питань як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Найбільш результативно забезпечити таку взаємодію на наш погляд можливо шляхом впровадження прямих форм участі громадян саме у МС та реалізації там публічної політики. Надалі в дослідженні пропонуємо форми участі у публічній політиці пов'язувати перш за все з місцевим рівнем

На нашу думку, громадська участь – це вплив громадян держави чи громади, їх об'єднань на прийняття управлінських рішень при реалізації публічної політики як на державному, так і місцевому рівнях, який враховує інтереси всіх сторін такого процесу.

Існуюча практика публічного управління дозволяє говорити як про аргументи за, так і про контраргументи проти активного залучення громадян у процеси реалізації публічної політики. Загалом існує до 14 форм громадської участі щодо публічної політики. Вони набули особливого змісту в публічному управлінні з переходом на засади демократії участі. Наразі більшість з цих форм є доступними й в онлайн форматі.

В роботі також надано характеристику наявних форм громадської участі в організаційно-правовому контексті. Це передбачає як сутнісну їх характеристику, так і вивчення правових аспектів втілення в практику кожної з розглянутих форм участі (відповідь на питання ЯК САМЕ).

Слід зазначити, що в Україні немає єдиного закону, який би унормовував механізм реалізації всіх існуючих форм громадської участі

2 ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ УЧАСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ЇЇ МЕХАНІЗМІВ

2.1 Характеристика Центру політико-правових реформ

Центр політико-правових реформ (далі – ЦППР) є неурядовим центром з аналітики, що функціонує як на національному, так і регіональному рівнях в Україні. Його засновано у 1996 році, а вже у 2016р. за ЦППР закріпилась репутація одного з найпрозоріших аналітичних центрів. З 2017 р. Центром розпочато формування своєї регіональної мережі – аналітичних центрів під назвою «Громадські мережі публічного права та адміністрації UPLAN» [55].

Сутність та мета діяльності ЦППР визначається перш за все цінністю прав людини і громадянина, незважаючи на те, що він не є правозахисною організацією в класичному розумінні [55].

Саме тому основним завданням організація ставить розробку та забезпечення реалізації таких реформ, які зможуть реально забезпечити демократію та верховенство права в Україні. Кінцева мета таких реформ – забезпечення Україні членства в ЄС [55].

Ідеологія ЦППР формується через Бачення та Місію організації

Рисунок 2.1 – Ідеологія ЦППР через бачення і місію [55]

Діяльність ЦППР ґрунтується на низці цінностей, які організація зобов'язується сповідувати з початку свого створення. Це:

Рисунок 2.2 - Цінності ЦППР [55]

Діяльність Центру зосереджена на розробці та сприянні в подальшій реалізації такі реформи, які здатні забезпечити розвиток демократії, верховенства права, Good Governance [55]. Ці позиції забезпечуються за такими напрямками:

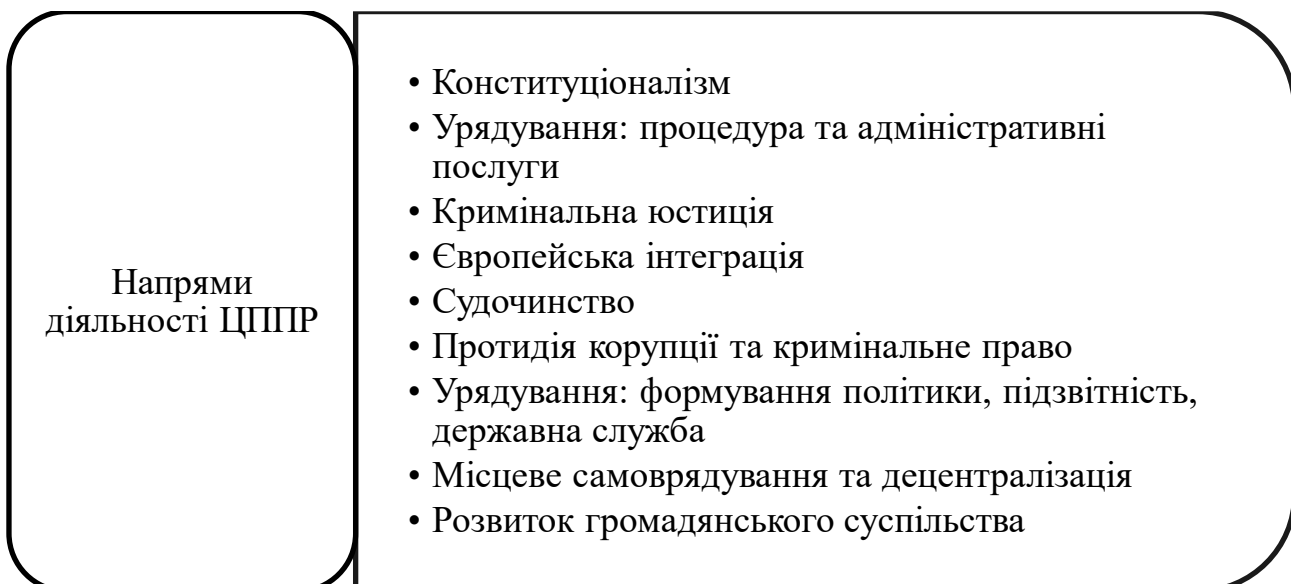

Рисунок 2.3 - Напрями діяльності ЦППР [55]

Діяльність за кожним з цих напрямів окреслюється такими формами роботи [55]:

- розробка публічної політики;

- освітня діяльність;
- наукова діяльність і консультування;
- моніторинг діяльності владних структур [55]

Сутність цих форм роботи наведена нижче [55].

1. Формування державної політики та забезпечення її ефективного впровадження - цей процес включає [55]:

- ідентифікацію проблем у сфері державно-правового розвитку;
- аналіз поточного стану, прогнозування ситуацій;
- розробку концепцій реформування;
- підготовку проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів;
- участь у робочих групах і комісіях для розробки законопроектів;
- проведення правової експертизи законопроектів;
- ініціювання громадських кампаній для підтримки ухвалення необхідних рішень;
- моніторинг реалізації прийнятих законів.

2. Науково-консультативна діяльність - спрямована на обґрунтування пропонуванних змін і донесення правових позицій до органів, що ухвалюють рішення. До цієї роботи належить [55] :

- написання науково-практичних коментарів, підручників, посібників, монографій та інших наукових публікацій;
- сприяння перекладам та виданню важливих праць західної правової думки й закордонних законодавчих джерел;
- надання правових висновків на запити суддів Конституційного Суду України;
- підготовка експертних рекомендацій для міністерств та інших органів державної влади.

3. Освітня робота. Основна мета — активізація політиків і громадськості для спільного вирішення проблем або проведення навчальних заходів для цільових аудиторій. Діяльність включає [55]:

- організацію конференцій, семінарів та круглих столів із тематичних питань;

- проведення прес-конференцій і участь у тематичних програмах у ЗМІ;

- написання аналітичних публікацій;

- організацію тренінгів із прикладних питань, наприклад, з функціонування ЦНАПів, судового процесу або електронного документообігу;

- підготовку й розповсюдження брошур та інших матеріалів для громадян про механізми захисту своїх прав у суді чи в стосунках із чиновниками.

4. Моніторинг діяльності органів влади - метою є забезпечення дотримання КУ, законодавства, зобов'язань перед Радою Європи та вимог євроінтеграції. До цього належать [55]:

- систематичний моніторинг роботи політичних органів влади в правовій сфері;

- контроль виконання плану дій щодо підписання угоди про асоціацію з ЄС;

- аналіз рішень судів (Конституційного, Верховного, Вищого адміністративного, а також інших за потреби);

- моніторинг розвитку публічного права;

- підготовка та оприлюднення моніторингових звітів;

- надання коментарів для ЗМІ з правовою оцінкою політичних рішень і подій.

Основні досягнення ЦППР за 25 років роботи окреслимо в розрізі деяких основних напрямів (див. рис. 2.3) його роботи.

Конституція та парламентаризм

1. Підтримка прозорості роботи Верховної Ради України (1998–2002):

Впроваджувалася ініціатива щодо забезпечення доступу громадськості до законопроектів, поданих до Парламенту. Зокрема, здійснювалося наповнення вебсайту <http://www.zakon.gov.ua> законопроектами, які на той час ще не публікувалися на офіційному сайті Верховної Ради [55].

2. Розробка аналітичних документів конституційної реформи: Створено Зелену книгу, яка визначає проблемні аспекти чинної Конституції України, а також Білу книгу з конкретними пропозиціями щодо їхнього вирішення [55].

3. Удосконалення законодавства про свободи громадян:

Бралася участь у розробці законодавчих ініціатив, спрямованих на захист свободи мирних зібрань та асоціацій. Зокрема, підготовлено проект Закону «Про свободу мирних зібрань» і розроблено Закон «Про громадські об'єднання», який Верховна Рада ухвалила у 2012 році [55].

4. Протидія неконституційним нормам виборчого законодавства:

Здійснювалася активна адвокація проти положення, яке дозволяло політичним партіям виключати кандидатів із виборчих списків після офіційного оголошення результатів голосування. У 2017 році це положення було скасовано рішенням Конституційного Суду України [55].

5. Скасування неконституційного Закону «Про всеукраїнський референдум» (2012):

Проведено роботу з адвокації рішення Конституційного Суду України, який у 2018 році визнав закон неконституційним. Одночасно було підготовлено новий проект Закону «Про всеукраїнський референдум», який наразі перебуває на розгляді у Верховній Раді [55].

6. Посилення незалежності Конституційного Суду України (КСУ):

Проводився моніторинг конкурсів на посади суддів КСУ, аналізувалася діяльність суду, а також реалізовувалася інформаційно-просвітницька кампанія для суспільства [55].

Виконавча влада

1. Сприяння адміністративній реформі (1998):

Участь у створенні Концепції адміністративної реформи в Україні, затвердженої Президентом [55].

2. Розробка законодавства для органів державної влади [55]:

- Закон «Про місцеві державні адміністрації» (1999).

- Закон «Про Кабінет Міністрів України», ухвалений у 2008 році після тривалої боротьби за його прийняття. Закон 8-кратно ухвалювався Верховною Радою, але ветоувався Президентом до остаточного затвердження.

- Закон «Про центральні органи виконавчої влади», розроблений у 2002 році та ухвалений у 2011 році з поправками, які знизили якість документа.

3. Відкритість влади:

Розроблено Закон «Про доступ до публічної інформації» (2008), який було ухвалено у 2011 році після масштабної інформаційної кампанії [55].

4. Реформа адміністративно-територіального устрою[55] :

Участь у розробці концепції та законодавчого пакету щодо адміністративно-територіальної реформи та децентралізації (2008–2009, 2014) .

5. Державна служба

Упродовж 10 років адвокутувався новий Закон «Про державну службу» (2015), який набув чинності у 2016 році [55].

6. Модернізація міністерств:

Реформа міністерств, спрямована на запровадження аналізу політики та стратегічного планування, була розпочата у 2016 році. Ідея цієї реформи адвокутувалася з 2005 року [55].

7. Публічні консультації:

Участь у розробці проекту Закону «Про публічні консультації», поданого урядом на розгляд Парламенту у 2019 році [55].

Адміністративні послуги та процедури

1. Теорія адміністративних послуг:

Створення концепції реформування системи адміністративних послуг, затвердженої урядом у 2006 році [55].

2. Законодавче забезпечення:

Розробка Закону «Про адміністративні послуги» (2012) [55].

3. Покращення якості послуг:

Пілотні ЦНАПи, проведення понад 100 тренінгів для ОМС, громадський моніторинг якості обслуговування[55].

4. Адміністративна процедура:

Підготовка законопроекту про загальну адміністративну процедуру, ухваленого у травні 2022 року після понад 20 років роботи[55].

Судівництво

1. Доступ до судових рішень:

Закон «Про доступ до судових рішень» (2005), який став основою для створення Єдиного державного реєстру судових рішень [55]

2. Адміністративне судочинство:

Розробка концепції адміністративних судів та Кодексу адміністративного судочинства (2005) [55].

3. Реформа прокуратури: Участь у розробці та ухваленні Закону “Про прокуратуру” (2014) [55].

4. Реформа правосуддя:

Зміни до КУ, які впровадили механізми очищення суддівського корпусу та зміцнення незалежності суддів (2016) [55].

5. Антикорупційний суд: Адвокатування створення та НПЗ діяльності Вищого антикорупційного суду[55].

Кримінальна юстиція

1. Реформа адміністративної відповідальності:

Підготовлено проект Кодексу про адміністративні проступки, закладає основи реформування інституту адміністративної відповідальності [55]

2. Розробка Кримінального процесуального кодексу України:

Активна участь у створенні нового КПК, ухваленого у 2012 році, який забезпечив модернізацію кримінального судочинства. Також підготовлено науково-практичний коментар до цього кодексу, що допомагає його застосуванню[55].

3. Розвиток системи безоплатної правової допомоги:

Участь у розробці Закону «Про безоплатну правову допомогу», який гарантує доступ до правової допомоги для незахищених верств населення [55].

4. Формування Національної поліції:

- Підготовка Закону «Про Національну поліцію» (2015) [55].
- Розробка Дисциплінарного статуту Національної поліції (2018) [55].
- Участь у процесі відбору патрульних поліцейських, що забезпечило якісний підхід до формування нової правоохоронної структури [55].

5. Законодавче забезпечення ДБР:

Розроблено та адвокатовано ухвалення Закону «Про Державне бюро розслідувань» (2015), що створило нову інституцію для розслідування злочинів високо посадовців [55].

Протидія корупції

1. НАБУ:

- Участь у підготовці Закону «Про національне антикорупційне бюро України» (2014) [55].
- Надання консультацій, науково-методичних рекомендацій та експертних висновків для посилення інституційної спроможності НАБУ та САП [55].
- Підготовка науково-практичних коментарів до законів «Про засади запобігання і протидії корупції» та «Про запобігання корупції» [55].

2. Антикорупційні ініціативи в рамках євроінтеграції:

Розробка та адвокація законопроектів, які стали ключовими для виконання Плану дій з лібералізації візового режиму між Україною та ЄС [55].

3. Антикорупційна експертиза законопроектів:

Розробка методології для антикорупційної експертизи. Проведено аналіз сотень законопроектів, що дозволило блокувати ухвалення законодавчих ініціатив із корупційними ризиками або спрямованих на гальмування антикорупційних реформ [55].

4. Моніторинг державної антикорупційної політики:

Підготовка альтернативних звітів щодо оцінки ефективності державної антикорупційної політики за 2013–2018 роки [55].

5. Протидія політичній корупції:

- Надання експертної підтримки НАЗК, ЦВК, судам та іншим державним установам у питаннях запобігання політичній корупції [55].

- Розробка проекту Закону «Про удосконалення системи запобігання та боротьби з політичною корупцією» [55]

- Моніторинг, аналіз та підготовка експертних рекомендацій щодо нормативних актів у цій сфері [55].

Кадровий склад ЦППР відрізняється своєю стабільністю. Голова правління – Ігор Коліушко. У трудових відносинах з ЦППР постійно перебувають 25 експертів, які на систематичній основі задіяні в проектах організації, 6 працівників адміністрації та 5 менеджерів з PR. За потреби організація залучає експертів ззовні [55].

Експерти з основного складу є незмінними протягом більш ніж 10 років, що свідчить про стабільність кадрів ЦППР. Всі, хто виступають модераторами тем за ключовими напрямками організації, є відомими експертами зі свого кола питань в Україні, кожен з них має науковий ступінь кандидата з юридичних наук. Проте ЦППР проводить постійну роботу із залучення молодих перспективних кадрів серед кращих випускників правничих напрямів кращих вишів України [55].

Керівні органи ЦППР

До складу органів загального управління ЦППР належать Загальні збори та Наглядова Рада. Основним органом контролю виступає контрольно-ревізійна комісія.

Органами управління оперативною діяльністю є правління, голова правління, виконавчий директор [55].

2.2. Оцінювання практики застосування в Україні форм участі громадян в реалізації публічної політики

Моніторинг вітчизняного законодавства (див. п.12-1.3) на предмет існування в принципі форм учасницької демократії в Україні, вивчення механізму дії й організації роботи кожної з них, показав такі результати. Демократія участі в Україні існує, що підтверджується нормами чинних

нормативних актів. В них регламентуються самі форми участі громадян в МС та окреслено організаційно-правові моменти застосування кожної (якоїсь більш, якоїсь менш деталізовано). В цьому аспекті ми не уступаємо провідним країнам ЄС у регламентуванні та наданні можливості громадянам реалізовувати своє право на здійснення народовладдя.

Проте такий огляд не дає уявлення про те, наскільки самі громадяни готові користуватись/вже користуються перевагами демократії участі у себе в громадах. Тобто, наскільки в Україні використовуваними на практиці є ті чи інші форми громадської участі.

Щодо даного питання ЦППР на полях Програми «U-LEAD з Європою» проводилось відповідне дослідження [3].

Його результати є показовими і актуальними зараз, оскільки проводилось воно в 2023 році, тобто вже в період повномасштабної війни. Проводилось таке дослідження у форматі анкетування ОМС та місцевих ОБВ по Україні та подальшого аналізу результатів цих анкет.

Тому за базу для аналітичного дослідження нашої кваліфікаційної роботи пропонуємо взяти цифровий матеріал з анкет ЦППР. Проте висновки з його аналізу зроблені нами самостійно [3].

Для більш точної інтерпретації отриманих висновків, уточнимо деякі вихідні умови опитування від ЦППР:

- період опитування: червень-липень 2023 року [3], (тобто дані за попередні періоди відсутні, бо це не періодичний моніторинг);
- завдання: дослідження актуальних форм громадської участі та проблем їх реалізації на практиці [3];
- коло досліджуваних питань оформлено опитувальником (анкетною), яка розміщена в Додатку А;
- об'єкт опитування: ОМС та місцеві ОБВ – загалом 676 респондентів з 24 областей України [3]

Структура категорій учасників опитування наступна:

Рисунок 2.4 – Структура опитаних за категоріями [3]

Як бачимо, найбільше (93%) в опитуванні щодо практики застосування демократії участі представлені ОМС.

Проаналізуємо в розрізі деяких питань опитувальника кількісні дані (нас цікавлять питання виключно щодо теми роботи – форми громадської участі).

Питання 1 і 2 з опитувальника (див. дод. А) є дуже цікавими для нашого дослідження і є взаємодоповнюваними: які з форм демократії участі є а) найбільш популярними, і б) найбільш ефективними для діалогу ОМС і громади

За допомогою рис. 2.5 ми сумістили результати відповідей респондентів на ці 2 питання і отримали цікаву наочну демонстрацію відповідей

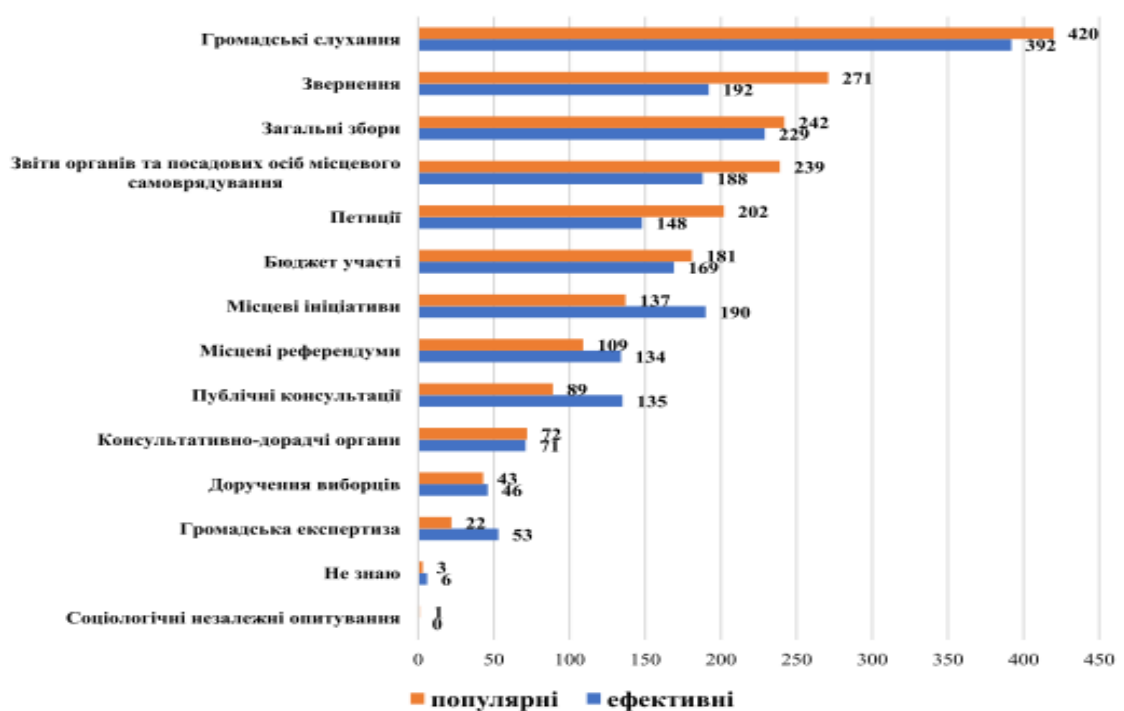

Рисунок 2.5 – Співвідношення популярних і ефективних форм демократії участі (складено на основі [3])

Для аналізу даних з рисунку занесемо їх у таблицю:

Таблиця 2.1 – Співвідношення популярних і ефективних форм демократії участі (кількість голосів респондентів) (складено на основі [3])

Форми громадської участі	Популярні	Ефективні	Відхилення (ефективних від популярних)
Громадські слухання	420	392	-28
Звернення громадян	271	192	-79
Загальні збори	242	229	-13
Звіти ОМС	239	188	-51
Петиції	202	148	-54
Бюджет участі	181	169	-12
Місцеві ініціативи	137	190	53
Місцеві референдуми	109	134	25
Публічні консультації	89	135	46
Консультативно-дорадчі органи	72	71	-1
Доручення виборців	43	46	3
Громадська експертиза	22	53	31
Не знаю	3	6	3

Таке дослідження дало цікаві результати. Як видно з рис 2.5 та таблиці 2.1, багато з традиційно часто застосовуваних ОМС в громадах форм локальної демократії є дещо переоціненими з позицій ефективності їх впливу на життя ТГ. Три найпопулярніші форми – це громадські слухання, звернення громадян, загальні збори; всі вони мають спадну тенденцію в голосах, коли респондентів запитували про ефективність їх застосування. При цьому звернення громадян мають найбільше таке відхилення (-79) серед всіх форм. Проте звертає увагу те, що всі популярні форми все одно є ефективними, бо мають велику кількість голосів по цьому показнику, хоча й меншу, ніж по популярності.

Також великий розрив між ефективністю і популярністю мають: петиції (-53), звіти ОМС (-51), громадські слухання (-28).

Проте є й декілька форм демократії участі, навпаки, недооцінених респондентами: вони мають позитивне відхилення у голосах при співвідношенні ефективність/популярність. До таких форм належать: місцеві ініціативи (+53), публічні консультації (+46), громадська експертиза (+31), місцеві референдуми (+25).

Тобто в результаті, ті форми, які ОМС часто застосовують у своїх громадах для реалізації права громадян на участь у справах ТГ, не дають бажаних результатів. Проте їх зручніше втілювати в практику урядування через більш чітко прописаний законодавством організаційний механізм реалізації. Ті ж форми участі (громадська експертиза, публічні консультації), які дають більшу ефективність у громадах, або нечітко виписані у законодавстві, або є громіздкими і незручними у реалізації. А механізм проведення місцевих референдумів взагалі ніяк не регламентується з 2012 року.

Тобто доходимо висновку, що розбіжність між популярними і ефективними формами учасницької демократії – це більшою мірою питання правового поля. Це треба врахувати при наданні пропозицій у п.2.3.

Цікаво також дослідити питання, пов'язані з даними тенденціями. А саме, чи в статуті громади є положення про форми громадської участі, та положення про які форми участі розроблені і є чинними в ТГ.

Подамо наочно результати відповідей, сумістивши їх на одному рисунку:

Рисунок 2.6 – Відповіді на питання, чи в статуті громади є положення про форми громадської участі, та положення про які форми є чинними в ТГ[3]

Як видно з рисунку, в статутах більшої половини (55%) респондентів прописані положення про форми громадської участі. Проте звертає увагу те, що 1/3 не змогла відповісти на це запитання.

Аналіз правового забезпечення учасницької демократії на місцях показав, що прийняті положення унормовують переважно колективні форми взаємодії з громадськістю, що є виправданим, оскільки вони є складними з точки зору правильності їх організації.

Проте негативним є факт того, що лише 12 респондентів відзначили унормування участі через е-петиції. Дивує, що в умовах практично тотальної цифровізації, запровадження е-урядування, створення майже ринку е-послуг держави, далеко не у всіх громадах є положення про е-петиції. А вони, до речі, є однією із популярних форм участі.

Окремо є питання щодо такої форми, як громадська експертиза діяльності ОМС – чи є потрібною та актуальною така форма участі. З нашого аналізу видно, що унормована положенням вона лише у 34 респондентів (див. рис.2.6), а в табл.2.1 видно, що за популярністю займає останнє місце. Тому одне з питань опитувальника стосується саме цієї проблеми. Результати такі:

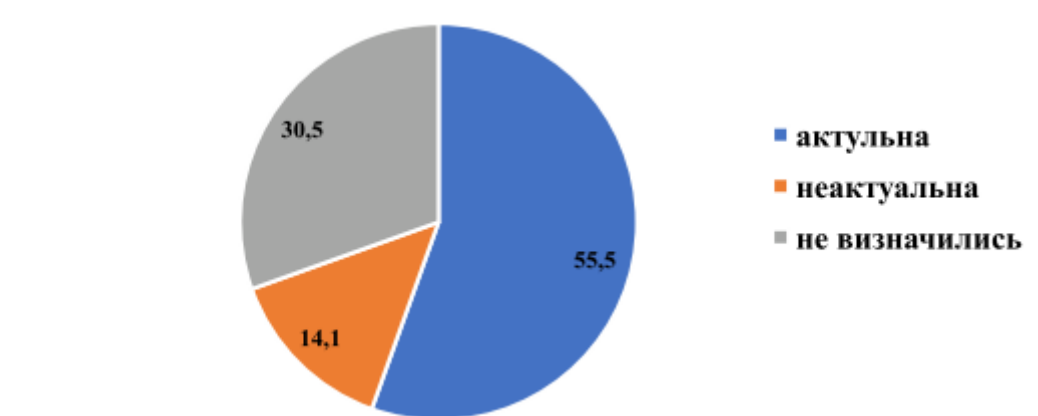

Рисунок 2.7 – Актуальність громадської експертизи діяльності ОМС, %[3]

Тобто більша частина опитаних, а саме 55,5% підтримали необхідність такої форми активності громадян. Це є позитивним, оскільки це є формою громадського моніторингу та аудиту діяльності влади. Громадський контроль

за роботою влади однозначно є свідченням існування демократії участі. Проте 1/3 не визначилась (або не обізнана в питанні).

Щодо комунікацій влади з громадою, то було вибрані найдієвіше форми:

Рисунок 2.8 – Дієві ресурси комунікації ОМС з громадою, % [3]

Як видно з рисунку, то найдієвішими ресурсами для спілкування ОМС з ТГ визнано соцмережі та особистий прийом громадян (приблизно по третині голосів). Тобто визначено своїх прихильників і для он-, і для оф-лайн спілкування. З великим відривом від ресурсів-лідерів, до 10% надає перевагу традиційним паперовим зверненням та сайтам.

При цьому визначено, хто найчастіше виступає ініціатором діалогу в системі ОМС-громада:

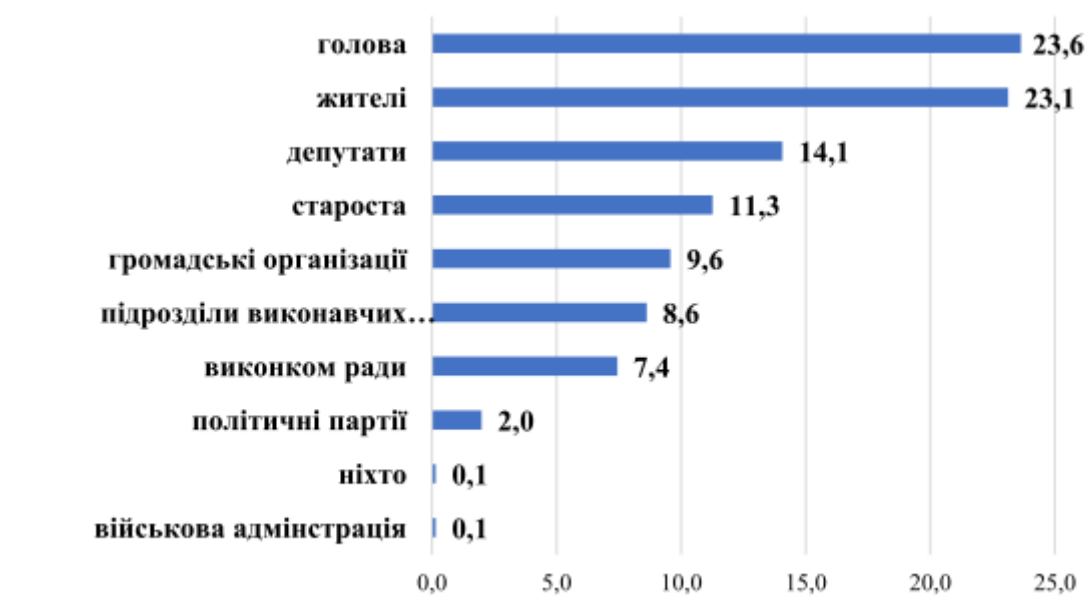

Рисунок 2.9 – Ініціатори діалогу ОМС-громада, % [3]

Дані свідчать, що більшість(до чверті опитаних) зазначає, що ініціатива спілкування в рівній мірі надходить від голови громади та від мешканців (абсолютно демократичний сценарій, що є позитивним). 14% ініціатив може надходити від депутатів. А представники неурядового сектору (різні ГО) ініціюють комунікацію час від часу (9,6%).

Наскільки місцева влада готова дослухатись до запропонованих ініціатив від громадян за шкалою від 0 до 10, наведено на рис.2.10:

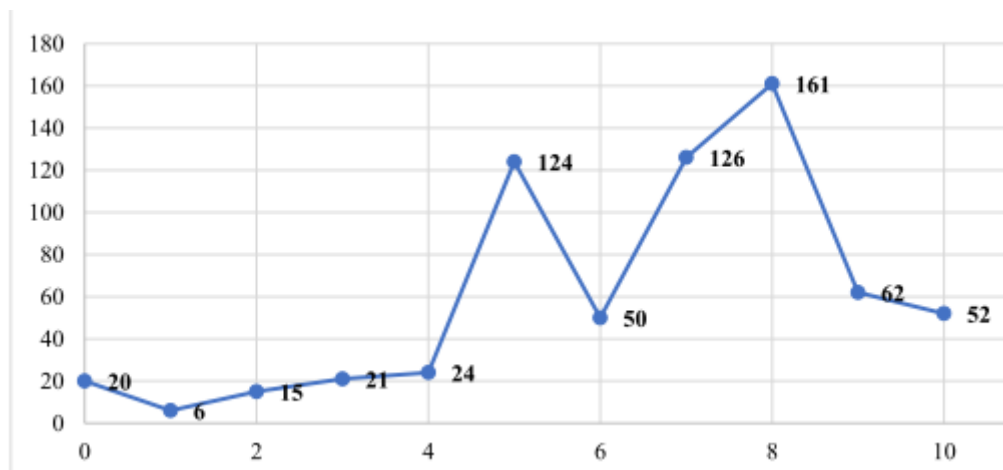

Рисунок 2.10 – Врахування ОМС ініціатив громадян за шкалою від 0 до 10, к-ть відповідей [3]

З графіку видно, що найбільше опитаних оцінили ступінь врахування ініціатив громади на 5б (124 відповіді), 7б (126 відповідей) та 8б (161 відповідь, що є найбільше). Тобто можна сказати, що ОМС загалом прислухаються до ініціатив своїх громадян і схильні радше враховувати/приймати їх у роботу.

І на загальне питання, чи проводить ваш ОМС якість форми локальної демократії, відповіді розділились по формам наступним чином (див. рис. 2.11).

З рисунку видно,що найбільш застосовуваною все ж є громадські слухання (найбільша кількість відповідей – 52). Використання петицій і бюджету участі – на другому місці (практично однакова кількість відповідей). Доручення виборців та громадська експертиза (про важливість якої вже йшлося вище) – на останньому місці (по одній відповіді).

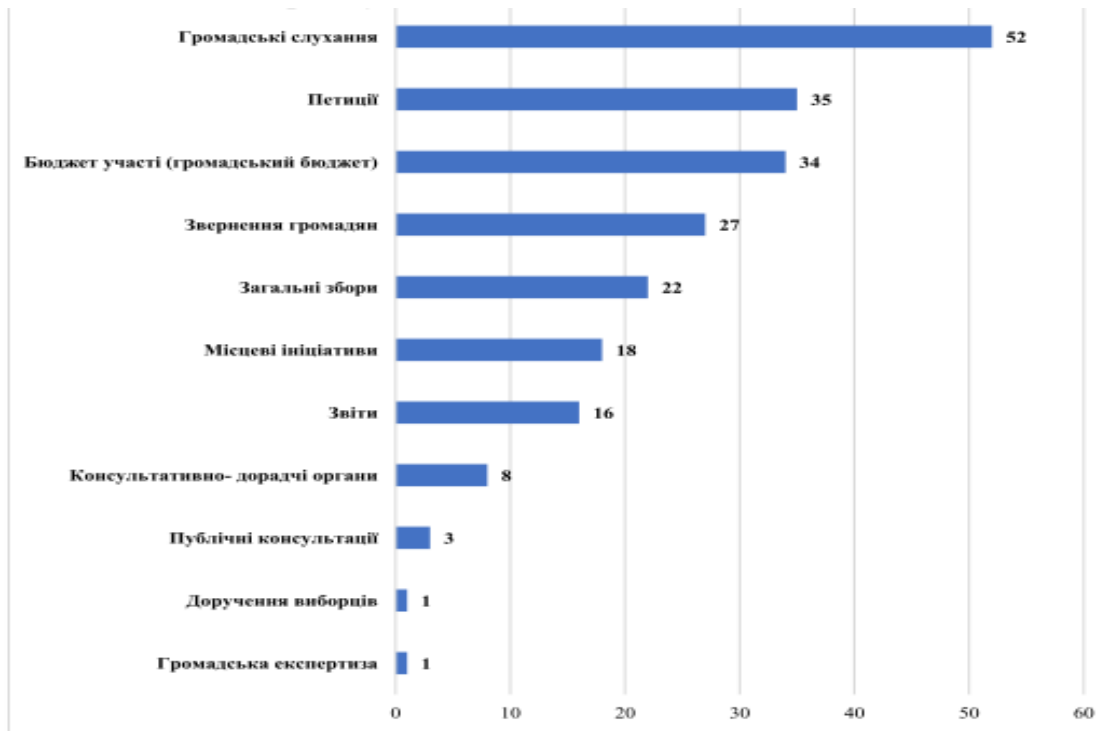

Рисунок 2.11 – Відповіді на питання, чи застосовує ОМС форми локальної демократії (к-ть відповідей) [3]

Загалом таке дослідження дає змогу виявити низку недоліків, як то недостатнє унормування деяких важливих форм громадської участі.

2.3. Підвищення ефективності реалізації форм громадської участі під час війни

Уведення з 24.02.2022 р. режиму воєнного стану наклало на громадян зокрема та громадське життя загалом певну кількість обмежень, які передбачаються в таких випадках чинним законодавством. Не виняток – і сфера учасницька демократія в частині окремих форм реалізації громадської участі. В і без того непростих умовах для реалізації місцевої демократії, деякі місцеві органи ще й намагаються зловживати (хто цілком усвідомлено, хто - ні) чинними наразі заходами з обмеження, уникаючи демонстрації у відкритих джерелах значного кола питань зі своєї діяльності.

Така проблема, нажаль, є характерною і для м. Кривого Рогу, зокрема.

Міська влада прибрала з відкритих джерел, зокрема з власного офіційного сайту, практично всі відомості щодо своєї діяльності, а також «закрила» соціально-економічні показники розвитку громади.

З цих міркувань актуальним в контексті нашого дослідження є аналіз законодавчих обмежень для громадського сектору та ОМС з метою надання подальших рекомендацій щодо полегшення (в деяких випадках – відкриття) доступу активних громадян до використання форм партисипаторної демократії.

Так, в Конституції прописано такі обмеження:

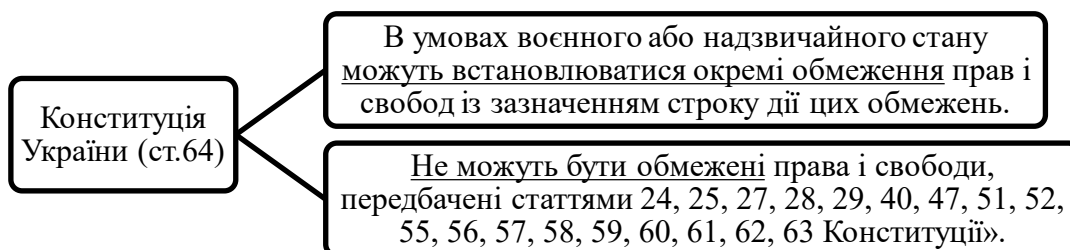

Рисунок 2.12 – Обмеження щодо громадської участі за КУ

Тобто КУ визначає і легалізує саму можливість обмеження щодо певних прав і свобод. А Указом Президента «Про введення воєнного стану в Україні» та в ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» вже уточнюється конкретний їх перелік.

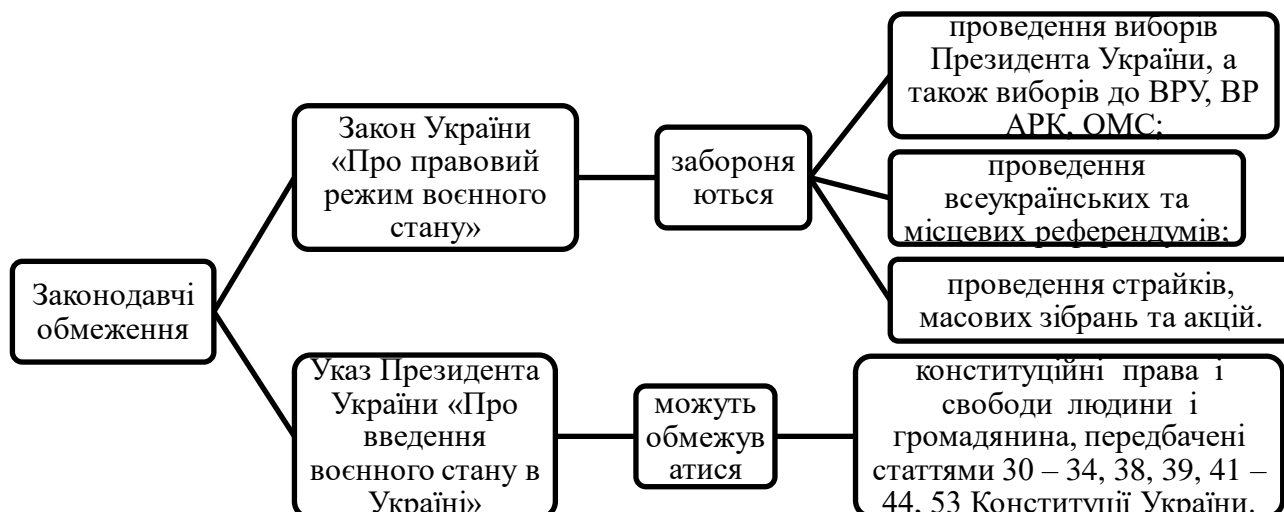

Рисунок 2.13 – Обмеження участі громадян за НПА України

Тобто обмежується право на можливість громадян вільно збиратись на мітинги тощо та право на розповсюдження інформації. Зокрема, щодо

інформації про пересування військової техніки, оприлюднення її місцезнаходження (геолокацій), інформації з державних реєстрів тощо. Також обмежено свободу думки і слова (в будь-якому вигляді PR партій і політичних сил проросійського кшталту тощо).

Звертає увагу те, що серед обмежень - ст. 38 Конституції: «громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [12]. Водночас, ні в якому з розглянутих НПА (Конституції, Указі, ЗУ) не регламентуються заборони та/або застереження проти подібної участі [12]. Законодавством визначаються норми-застереження лише щодо проведення мітингів та виборів/референдумів.

А діяльність громадян щодо прийняття таких рішень, які безпосередньо стосуються конкретно їх, не забороняється жодним нормативно-правовим актом [12].

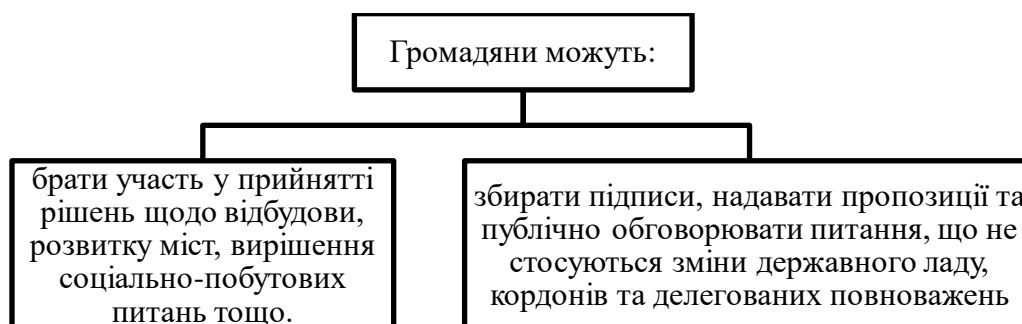

Рисунок 2.14 – Участь громадян у прийнятті управлінських рішень [12]

Це видається нормативно можливим через те, що право на звернення до ОДВ та ОМС та на отримання відповіді на нього гарантоване статтею 40 КУ. А це право належить до числа тих, які не обмежуються ніколи, навіть при оголошенні воєнного стану [12].

Таким чином, проаналізувавши законодавство щодо наявності та серйозності обмежень по формам участі громадян у місцевих справах, приходимо до висновку, що такі обмеження існують. Аргументом переважної більшості з них є: доцільність доступу до неї (інформації певного змісту)

громадян під час війни, питання впливу інформації на стан нацбезпеки тощо. Тобто ОМС часто схильні до свідомого чи несвідомого перебільшення небезпек від розміщення різної інформації у відкритих джерлах, а також від активної діяльності громадян щодо прийняття управлінських рішень.

Тому пропонуємо з'ясувати, як нормативно регламентується використання форм громадської участі у період воєнного стану:

Таблиця 2.5 – Нормативні особливості (обмеження) права громадян на участь в МС під час війни [9]

Форма громадської участі	Особливості (обмеження) під час воєнного стану
Місцевий референдум	<p>Наразі проведення неможливе з 2-х причин:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. в Україні діє воєнний стан, в умовах якого забороняється проведення виборів, а референдуми є їхнім різновидом. 2. наразі інститут місцевого референдуму у національному законодавстві згадується фрагментарно в окремих законодавчих актах, оскільки у 2012 році втратив чинність основний закон «Про всеукраїнський та місцевий референдуми». Тому щодо процедурних аспектів проведення цієї форми участі утворився правовий вакуум. У ЗУ «Про місцеве самоврядування» зазначається про те, що порядок призначення і проведення місцевого референдуму, перелік питань визначаються законом про референдуми. Проте цього закону на сьогодні немає. У Верховній Раді є зареєстрований ще у 2021 році законопроект № 5512 «Про місцевий референдум», але його не ухвалено досі.
Загальні збори громадян	<p>У період воєнного стану цей інструмент участі офіційно працює. Єдине, можуть виникнути труднощі в організації зборів, особливо у тих громадах, де значна кількість мешканців виїхали у безпечніші регіони. Рішення загальних зборів громадян повинні розглядатися органами місцевого самоврядування.</p>
Місцеві ініціативи	<p>У період воєнного стану цей інструмент участі є доступним для мешканців громад навіть у ситуації, якщо засідання ради не є гласним. Питання ініціативної групи попередньо вноситься у порядок денний засідання, повідомляється про день засідання і обов'язково обговорюється всіма членами ради за участі цієї групи.</p>
Громадські слухання	<p>У період воєнного стану організувати та провести громадські слухання може бути складно - представники ОМС сьогодні вирішують нагальні питання, пов'язані із військовими потребами, ВПО, гуманітарною допомогою. Або ж консультації з громадськістю проводяться неформально чи в он-лайн форматі. Громади використовують для цього он-лайн платформи – e-DEM, google-форми, чат-бот Дія.</p>
Органи самоорганізації населення	<p>Створення ОСН може бути особливо ефективним у процесі відновлення територій, адже їхня діяльність стосується різних сфер. Враховуючи те, що ОСН разом з депутатами представляють жителів вулиці, будинку, кварталу тощо, їхня ініціатива може мінімізувати ризики зловживань та корупції. Ще однією перевагою функціонування такого органу у процесі відновлення територій є можливість залучення фінансування, оскільки ОСН фінансуються</p>

	не тільки коштами місцевого бюджету, але і добровільними внесками осіб та іншими надходженнями, які не заборонені законодавством
Звернення громадян	У період воєнного стану ця форма участі є поширеною, оскільки значно збільшилася кількість осіб, які потребують консультацій щодо соціальних послуг, відновлення житла тощо. У деяких регіонах створили спеціальні центри надання консультативної допомоги

Як видно з таблиці, більшість з представлених в ній форм участі є доступними для ОГС навіть у період оголошеного воєнного стану, хоча й з певними обмеженнями.

Проте, як показує аналіз нормативно-правових обмежень щодо реалізації учасницької демократії під час війни, такі обмеження регламентуються КУ, ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» та Указом Президента «Про введення воєнного стану в Україні». Решта НПА, які установлюють правові рамки щодо окремих форм участі громадян, так і залишились без змін або відповідних правок. Це означає, що партисипативна демократія функціонує за «старим» законодавством, просто з коригуванням на норми зазначених обмежувальних НПА.

Тобто чинні НПА щодо унормування форм участі громадян потребують низки змін, які на наш погляд, повинні полягати в такому:

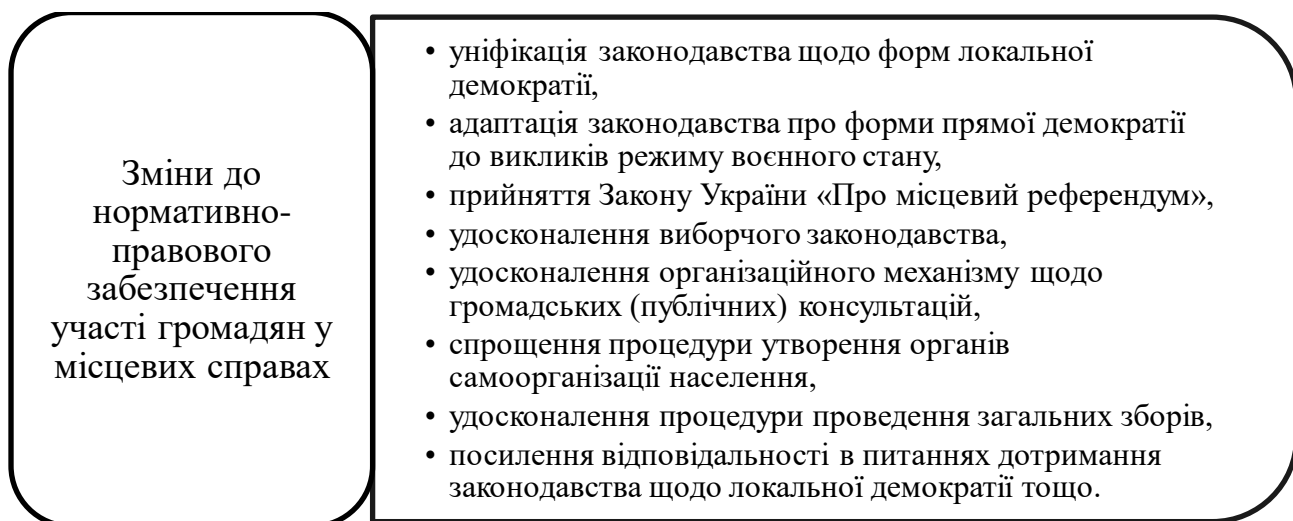

Рисунок 2.15 – Пропозиції щодо змін чинної нормативно-правової бази в напрямі регламентування форм участі громадян

У контексті запропонованого переліку пропозицій надамо пояснення по кожному їх пункту.

Зокрема, аналіз законодавства щодо визначення форм участі громадян в Україні (див. п.1.3 магістерської роботи) показав, що базовим ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлюється лише 6 основних її форм. Тобто решта фактично існуючих на практиці форм в основному «місцевому» законі не виділено і регулюються окремими актами. Тому з метою вирішення потреби в уніфікації законодавства про демократію участі пропонуємо внести зміни до цього ЗУ, де забезпечити: регламентування всіх існуючих форм участі громадян в одному законі; приведення закону до єдиної термінології, зокрема щодо консультаційних форм прямої демократії тощо [3].

Щодо пропозиції прийняття нового ЗУ «Про місцевий референдум»: необхідність такого закону визріла давно, ще з 2012 року, коли ЗУ «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» утратив свою чинність. Нехай у період воєнного стану КУ забороняє реалізацію цього інструменту на місцях, але він набуде актуальності в повоєнний період. Існуючий Виборчий кодекс України також потребує коригування у частині регулювання процедури організації та проведення місцевих виборів з поправкою на особливості організації виборчого процесу у повоєнний період [3].

Щодо консультативних форм партисипативної демократії (консультації з громадськістю, загальні збори громадян), то доречним буде затвердити наявний у ВРУ проєкт ЗУ «Про публічні консультації» для удосконалення організаційних процедур[3].

Аналіз табл. 2.5 на предмет реалізації форм участі громадян під час війни показує, що формою, яка вже зараз під час війни показує свою ефективність та активно використовується, є ОСН. Практики покладають на неї багато сподівань і в повоєнний період через її гнучкість, що дає прогнозувати її результативність з огляду на потребу відновлення населених пунктів, громад. Саме тому треба переглянути й відкоригувати чинний ЗУ «Про органи самоорганізації населення» в контексті удосконалення процедур організації ОСНів, їх функціонування та припинення [3].

Такі наші аргументи «за» необхідність удосконалення НПА щодо

регулювання участі громадян у МС.

Другою проблемою, на яку слід звернути увагу, на наш погляд є відповідь на питання: як знову заохотити громадськість до участі у місцевих справах у період повномасштабної війни. Це питання лежить в організаційній площині відносно дій місцевої влади – віднайти механізми активізації ОМС знову стати відкритими до громади.

Дане питання стало предметом окремого вивчення на полях проекту Ради Європи [10].

Пропозиції щодо залучення громадян у справи МС [10]:

1) Рекомендація радам (їх виконкомам) - побудувати рівновагу між:

а) організацією безпечних умов роботи своїх підлеглих,

б) нерозголошенням громадянам тих рішень, де є елементи державної таємниці,

в) дотриманням принципів учасницької демократії для ОГС, що регламентовані чинним законодавством та нормативною базою окремого ОМС (статути чи регламенти) [10].

2) Відновити відкриту форму засідань ради/виконкому, з огляду на безпекову ситуацію поєднуючи її з закритою (рис. 2.16).

Рисунок 2.16 - Співвідношення розглядуваних питань по різним формам засідань [10]

Доцільність такої рекомендації повинен вирішувати окремий ОМС, виходячи з безпекової ситуації в регіоні, наближеності території громади до фронту (прифронтна територія, опорна зона тощо)

3) Відкрити до широкого доступу офіційні сайти ОМС або загалом, або у тих їх частинах, які стосуються:

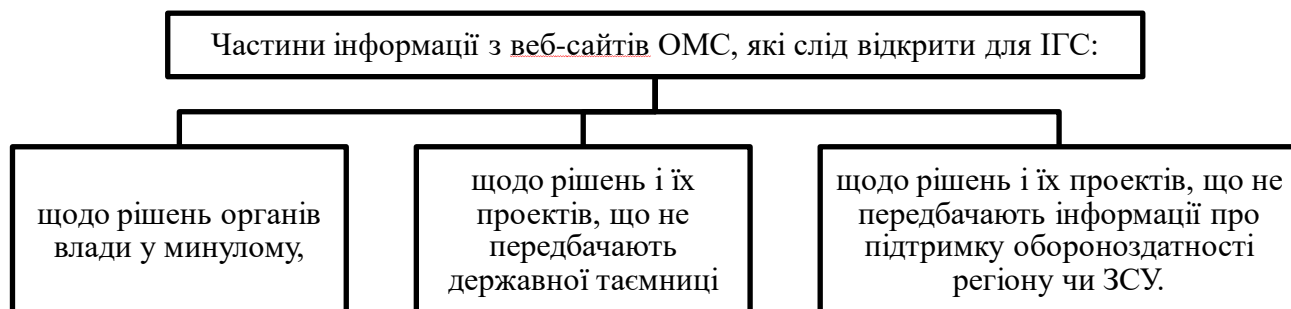

Рисунок 2.17 - Частини інформації з веб-сайтів ОМС, які слід відкрити для ІГС [10]

Разом з цим слід попіклуватись про захист веб-сайту ОМС від зовнішніх втручань (кібератаки тощо).

4) В контексті відновлення доступу ІГС загалом та окремих громадян до офіційної інформації рекомендується використовувати положення ЗУ «Про доступ до публічної інформації». Це означає необхідність моніторити подані запити та звернення громадян, надавати відповідь в установлені ЗУ строки, якщо інформація є безпечною. У разі необхідності обмеження доступу до такої інформації, слід грамотно пояснити автору запиту, чому її не можна оприлюднювати та чим це може нашкодити. Це є обов'язковим, оскільки за законодавством доступ до інформації гарантується кожному[10]

5) ОДВ слід визначитись з переліком інформації, яка беззаперечно повинна бути у відкритому доступі під час воєнного стану. Таке рішення варто закріпити у формі Постанови КМУ, щоб деякі ОМС на свій розсуд не мали змоги закрити важливу для громади інформацію [10].

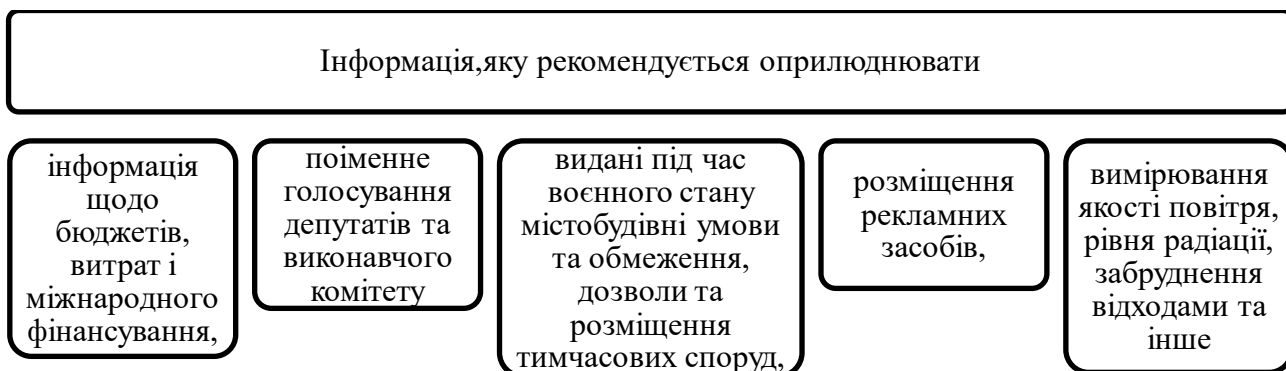

Рисунок 2.18 - Інформація, рекомендована до оприлюднення [10]

Рекомендовано до оприлюднення саме цей перелік через скорочення можливості прояву корупційних дій та уможливити здійснення ефективного громадського контролю за місцевою владою.

До формування цього переліку доцільно долучити й активних представників громадськості та самих ОМС. Узгоджений і затверджений перелік логічно було б розмістити на Єдиному порталі відкритих даних [13].

б). Для здійснення постійної та своєчасної комунікації зі своєю громадою ОМС добре було б використовувати як вже звичні, так і нові оперативні інструменти зв'язку.

<p>Нааявні засоби зв'язку</p> <ul style="list-style-type: none"> • офіційні веб-сайти, • друковані видання, • ЗМІ, тощо 	<p>Оперативні засоби (платформи, популярні серед жителів громади)</p> <ul style="list-style-type: none"> • телеграм-канали, • чат-боти, • вайбер/Signal-чати, • соціальні мережі тощо
--	---

Рисунок 2.19 – Канали зв'язку ОМС з громадою [10]

З метою забезпечення інформаційної безпеки пропонується верифікувати операторами соцмереж профілі посадових осіб. Це стосується, зокрема, міських голів чи офіційних веб-сайтів виконкомів. Наприклад, коли така верифікація із синьою позначкою, це показує користувачам, що це офіційний канал, якому варто довіряти [10].

При організації комунікацій у соцмережах треба передбачити можливість зворотного зв'язку з громадянами-відвідувачами. Коли ОМС вже не користується даним каналом зв'язку, слід обов'язково повідомити громаду про

причини [10].

7) Рекомендується посилити роботу з ІГС у частині надання їм інформації та співпраці з ними. Окрема увага - волонтерським організаціям та рухам. Це зручно здійснювати такими каналами (рис.2.20).

Рисунок 2.20 - Канали комунікацій з ІГС та волонтерськими спільнотами [10]

У прифронтових громадах, які працюють на прийом великої кількості ВПО, є зручним створити на місцях т.зв. центри підтримки ВПО.

Крім основного свого функціоналу (гуманітарна та юридична допомога тощо) вони можуть надавати для адаптації переселенців у ТГ іншу важливу інформацію, наприклад [10]:

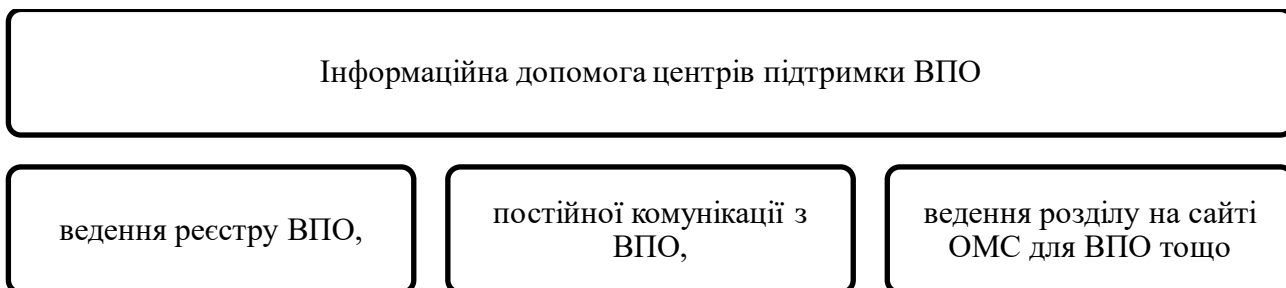

Рисунок 2.21 - Інформаційна допомога центрів підтримки ВПО [10]

8) Тим прифронтовим регіонам, які приймають велику кількість ВПО, поряд із наданням звичайної допомоги (гуманітарна, психологічна, правова) можна порекомендувати спробувати залучати таких людей до процесів прийняття рішень щодо саме їх та їхнього статусу [13]. При плануванні довгострокових цільових програм для ВПО (житло, пропозиції роботодавців) або складанні програм інтеграції ВПО до ТГ, слід до складу таких робочих груп залучати не тільки представників цієї громади, а і ВПО, з дотриманням гендерної рівноваги [10].

Висновок до розділу 2

Дослідження в аналітичному розділі проводилось на базі матеріалів Центру політико-правових реформ, в контексті того, наскільки в Україні використовуваними на практиці є ті чи інші форми громадської участі. ЦППР влітку 2023 року було проведено анкетування з цього приводу. Кількісні дані з цих анкет стали базою для нашого дослідження.

Аналіз анкет показав, що багато з традиційно часто застосовуваних ОМС в громадах форм локальної демократії є дещо переоціненими з позицій ефективності їх впливу на життя ТГ. Три найпопулярніші форми – це громадські слухання, звернення громадян, загальні збори; всі вони мають спадну тенденцію в голосах, коли респондентів запитували про ефективність їх застосування. Проте всі популярні форми все одно є ефективними, бо мають велику кількість голосів по цьому показнику, хоча й меншу, ніж по популярності. Але є й декілька форм демократії участі, навпаки, недооцінених респондентами: місцеві ініціативи (+53), публічні консультації (+46), громадська експертиза (+31), місцеві референдуми (+25). Тобто розбіжність між популярними і ефективними формами учасницької демократії – це більшою мірою питання правового поля. Також в статутах більшої половини (55%) респондентів прописані положення про форми громадської участі. Найдієвішими ресурсами для спілкування ОМС з ТГ визнано соцмережі та особистий прийом громадян (приблизно по третині голосів). А ініціатива такого спілкування в рівній мірі надходить від голови громади та від мешканців (абсолютно демократичний сценарій, що є позитивним).

Аналіз нормативно-правових обмежень щодо реалізації учасницької демократії під час війни показав, що вона функціонує за «старим» законодавством, просто з коригуванням на норми зазначених обмежувальних НПА. У зв'язку з цим нами було запропоновано низку змін до нормативної бази. Також надано пропозиції щодо залучення громадян у справи МС під час війни.

ВИСНОВКИ

Розвиток співпраці між громадянським суспільством і державою набуває особливого значення, що свідчить про необхідність активнішого залучення громадськості до процесу прийняття управлінських рішень та формування публічної політики. Основним завданням у цьому аспекті є налагодження співпраці між громадянами та владою для вирішення важливих питань як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Найбільш результативно забезпечити таку взаємодію на наш погляд можливо шляхом впровадження прямих форм участі громадян саме у МС та реалізації там публічної політики. У цьому контексті особливої актуальності набуває поглиблення співпраці ОМС з ІГС, а також об'єднання зусиль громадян і їхніх ГО через розвиток інституту громадських ініціатив і запровадження нових форм місцевої самоорганізації населення. Важливим аспектом є зміна суспільної свідомості: від пасивного споживання суспільних благ до активної участі громадян у житті громади [16].

На нашу думку, громадська участь – це вплив громадян держави чи громади, їх об'єднань на прийняття управлінських рішень при реалізації публічної політики як на державному, так і місцевому рівнях, який враховує інтереси всіх сторін такого процесу.

Існуюча практика публічного управління дозволяє говорити як про аргументи за, так і про контраргументи проти активного залучення громадян у процеси реалізації публічної політики. Загалом існує до 14 форм громадської участі в реалізації публічної політики. Вони набули особливого змісту в публічному управлінні з переходом на засади демократії участі. Наразі більшість з цих форм є доступними й в онлайн форматі.

В роботі також надано характеристику наявних форм громадської участі в організаційно-правовому контексті. Це передбачає як сутнісну їх характеристику, так і вивчення правових аспектів втілення в практику кожної з розглянутих форм участі (відповідь на питання ЯК САМЕ).

Щодо нормативного забезпечення цього питання, то в Україні немає єдиного закону, який би унормовував механізм реалізації всіх існуючих форм громадської участі. Основні форми участі громадян регулюються на державному рівні Конституцією та ЗУ, а на рівні ОМС – статутами та положеннями громад [28]. Варто зазначити, що різні форми громадської участі мають різний рівень нормативно-правового регулювання [18].

Дослідження в аналітичному розділі проводилось на базі матеріалів Центру політико-правових реформ, в контексті того, наскільки в Україні використовуваними на практиці є ті чи інші форми громадської участі. ЦППР влітку 2023 року було проведено анкетування з цього приводу. Кількісні дані з цих анкет стали базою для нашого дослідження.

Аналіз анкет показав, що багато з традиційно часто застосовуваних ОМС в громадах форм локальної демократії є дещо переоціненими з позицій ефективності їх впливу на життя ТГ. Три найпопулярніші форми – це громадські слухання, звернення громадян, загальні збори; всі вони мають спадну тенденцію в голосах, коли респондентів запитували про їх ефективність. Проте всі популярні форми все одно визнано ефективними, бо мають велику кількість голосів по цьому показнику, хоча й меншу, ніж по популярності. Але є й декілька форм демократії участі, навпаки, недооцінених респондентами: місцеві ініціативи (+53), публічні консультації (+46), громадська експертиза (+31), місцеві референдуми (+25). Як висновок, ті форми, які ОМС часто застосовують у своїх громадах для реалізації права громадян на участь у справах ТГ, не дають бажаних результатів. Проте їх зручніше втілювати в практику урядування через більш чітко прописаний законодавством організаційний механізм реалізації. Ті ж форми участі (громадська експертиза, публічні консультації), які дають більшу ефективність у громадах, або нечітко виписані у законодавстві, або є громіздкими і незручними у реалізації. Тобто розбіжність між популярними і ефективними формами учасницької демократії – це більшою мірою питання правового поля.

Також в статутах більшої половини (55%) респондентів прописані положення про форми громадської участі. Аналіз правового забезпечення учасницької демократії на місцях показав, що прийняті положення унормовують переважно колективні форми взаємодії з громадськістю, що є виправданим, оскільки вони є складними з точки зору правильності їх організації. Проте негативним є факт того, що лише 12 респондентів відзначили унормування участі через е-петиції. Дивує, що в умовах практично тотальної цифровізації, запровадження е-урядування, створення майже ринку е-послуг держави, далеко не у всіх громадах є положення про е-петиції. А вони, до речі, є однією із популярних форм участі.

Окремо є питання щодо такої форми, як громадська експертиза діяльності ОМС – чи є потрібною та актуальною така форма участі. Оскільки з нашого аналізу видно, що унормована положенням вона лише у 34 респондентів. Проте 55,5% підтримали необхідність такої форми активності громадян. Це є позитивним, оскільки це є формою громадського моніторингу та аудиту діяльності влади. Громадський контроль за роботою влади однозначно є свідченням існування демократії участі. Проте 1/3 не визначилась (або не обізнана в питанні).

Щодо комунікацій влади з громадськістю, то найдієвішими ресурсами для спілкування ОМС з ТГ визнано соцмережі та особистий прийом громадян (приблизно по третині голосів). А ініціатива такого спілкування в рівній мірі надходить від голови громади та від мешканців (абсолютно демократичний сценарій, що є позитивним). 14% ініціатив може надходити від депутатів. А представники неурядового сектору (різні ГО) ініціюють комунікацію час від часу (9,6%).

Наскільки місцева влада готова дослухатись до запропонованих ініціатив від громадян за шкалою від 0 до 10, найбільше опитаних оцінили на 5б (124 відповіді), 7б (126 відповідей) та 8б (161 відповідь, що є найбільше). Тобто можна сказати, що ОМС загалом прислухаються до ініціатив своїх громадян і схильні радше враховувати/приймати їх у роботу.

Щодо загального питання, чи проводить ваш ОМС якість форми локальної демократії, з'ясувалось, що найбільш застосовуваною все ж є громадські слухання (найбільша кількість відповідей – 52). Використання петицій і бюджету участі – на другому місці (практично однакова кількість відповідей).

Аналіз нормативно-правових обмежень щодо реалізації учасницької демократії під час війни показав, що вона функціонує за «старим» законодавством, просто з коригуванням на норми зазначених обмежувальних НПА. Тобто чинні НПА щодо унормування форм участі громадян потребують низки змін. У зв'язку з цим нами було запропоновано певні зміни до нормативної бази (див. рис. 2.15).

Також надано пропозиції щодо відновлення залучення громадян у справи МС під час війни

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Arkhypenko Svitlana, Babakov Eugen. Citizen appeals and public consultations as forms of citizen participation in local government and tools of public policy. *Relationship between public administration and business entities management (RPABM)-2024: International Conference, November 30, 2024, Tallinn.* - URL: <https://conf.scnchub.com/index.php/RPABM/RPABM/paper/view/899>
2. Балабанова Л.В. Стратегічне управління маркетинговими комунікаціями: монографія / Л.В. Балабанова, О.В. Крутушкіна. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2012. – 179 с.
3. Бойко О. Існуючі форми локальної демократії та механізми їх правового регулювання. К., Центр політико-правових реформ, 2023. - 135 с. [електронне видання].
4. Бориславська О.М. Організація державної влади в сучасному світі: конституційно-правова енциклопедія/ О.М. Бориславська, С.В. Різник. – Вид. 2-ге, стер. – Львів: ПАІС, 2013. – 456 с.
5. Буковський Р.В. Сутність взаємодії з громадськістю у системі публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід.* № 21. 2021 – С.107-110
6. Гройсман В.Б. Місце та роль децентралізації влади у процесах становлення громадянського суспільства [Електронний ресурс] / В. Гройсман // Демократичне врядування. – 2015. – Вип. 15. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_22
7. Громадська участь у місцевій політиці: проблеми нормативно-правового забезпечення. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії». 28.05.2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?news=hromadska-uchast-u-mistsevij-politytsi-problemy-normatyvno-pravovoho-zabezpechennya>
8. Громадянське суспільство та публічна політика / уклад. С. І. Вировий, О. Р. Титаренко, І.В. Рейтерович. – К. : Вид-во НАДУ, 2009. – 52 с.

9. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі : [Навч.-метод. посібн.] / Бебик В., Бортніков В., Дегтерьова Л., Кудряченко А. – К. : Інститут громадянського суспільства, 2006. – 248 с

10. Дослідження «Вплив воєнного стану на громадську участь в Україні» /О. Гвоздік, Н. Черногуб, Ю. Гвоздович, В. Кебало, А. Петренко-Лисак. - Проект Ради Європи «Зміцнення громадської участі у демократичному процесі прийняття рішень в Україні», 2022

11. Драгомирецька Н. М. Комунікативна діяльність в державному управлінні : навч. пос. / Н.М. Драгомирецька, К.С. Кандагура, А.В. Букач. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. – 180 с.

12. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні: навч. посіб. / В.М Дрешпак. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2015. – 168 с.

13. Зяйлик М.Ф. Роль та значення функцій зв'язків із громадськістю у системі публічного управління. *Актуальні проблеми публічного управління та адміністрування*. – С.33-49

14. Інструменти е-демократії у містах України. Інформаційно-аналітичний довідник / А. Ємельянова М. Довбенко, П. Завадська, Д. Хуткий, С. Лобойко, М. Наход; За ред. С. Лобойка, М. Находа, Д. Хуткого. – К., 2017. – 58 с.

15. Інформаційна відкритість органів місцевого самоврядування. Посібник для муніципальних посадовців [Текст]. –Івано-Франківськ: ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи», 2009 – 96 с.

16. Кожина А.В. Перспективи розвитку механізмів громадської участі на місцевому рівні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 1, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=858>

17. Комунікативний процес у місцевому самоврядуванні: навч.-метод. матеріали [Текст] / В. О. Чмига, О. М. Руденко; уклад. В.В. Святненко. – К. : НАДУ, 2013. – 84 с

18. Конституція України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

19. Криворізька міська рада: офіційний сайт - Режим доступу: <https://kr.gov.ua/>

20. Куйбіда М. Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіону / М. Куйбіда, К. Черніцина. // Науковий вісник. – 2010. – Вип. 5

21. Лебединська О. Державне регулювання розвитку регіону: проблеми та перспективи /О. Лебединська,І. Валентюк. // Вісник Національної академії державного управління. – 2010. - №3(22) –с. 151-156

22. Лебідь А., Назаров М. Інструменти громадської участі в Україні: навчально-методичний посібник / А. Є. Лебідь, М. С. Назаров. – Суми: Вид-во СумДУ, 2020. – 73 с.

23. Малиновський В. Особливості функції зв'язків із громадськістю в державному управлінні

24. Мамедов С.А. Поняття та зміст механізмів державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах глобалізації економіки / С. А. Мамедов // Вісник Національного університету цивільного захисту України. - 2015. - Вип. 2. - С. 210-214. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2015_2_31

25. Мельник В. Теоретичні засади соціально-економічного розвитку регіону як складник державного регулювання економіки. / В. Мельник.// Економіка і суспільство. – 2018. - Вип.17 – с.125-130

26. Мережеві спільноти та інформаційні ресурси публічної політики / уклад. С. О. Телешун, С. В. Ситник. – К. : НАДУ, 2009. – 44 с.

27. Муркович Л. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування в Україні: теоретичні аспекти [Електронний ресурс] / Л. Муркович. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/Dums/2010_2/10mliuta.pdf

28. Народовладдя на місцях під час воєнного стану. 31.01.2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://parlament.org.ua/2023/01/31/people-power-during-the-war/>

29. Нормативно-правові засади та відповідальність в публічній політиці в Україні : навч. посіб. / уклад. С. О. Телешун, С. В. Ситник. – К. : НАДУ, 2009. – 54 с.

30. Олійченко І.М., Дітковська М.Ю., Юрченко Ю.Д. Зв'язки з громадськістю в системі державного управління як фактор публічності влади. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. № 1 (1), 2015. С.198-204

31. Покровська О.В. Спроможні територіальні громади: фінансовий аспект функціонування // О.В. Покровська. - Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №7 (2018). – с. 139-147.

32. Положення про управління преси, інформаційної діяльності та внутрішньої політики виконкому Криворізької міської ради – Рішення міської ради від 26.12.2018 №3307

33. Про державну службу [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Закон від 10.12.2015 №889-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>

34. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>

35. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24

36. Прокопюк А. Державна регіональна політика: наукові підходи та світові практики. / А Прокопюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. - Вип.6 – С. 14-18

37. Публічна політика та управління : наук. розробка / авт. кол. : С. О. Телешун, О. Р. Титаренко, С. В. Ситник, С. І. Вировий. – К. : НАДУ, 2010. – 36 с.

38. Регіональне управління: підручник/ за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2014. – 512 с.

39. Регіонально-адміністративний менеджмент: навчальний посібник / під ред. В. Г. Воронкової. — К.: Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

40. Рейтерович І.В. Групи інтересів та політичні відносини в публічній політиці /уклад. І. В. Рейтерович. – К. : НАДУ, 2009. – 42 с.

41. Реформування управління та публічна політика / уклад. С. О. Телешун, Н. М. Дармограй. – К. : Вид-во НАДУ, 2009. – 48 с.

42. Сергієнко О.І. Громадська участь/залучення громадян. Депутатська діяльність в округах (навчальний модуль) / Олександр Сергієнко, Олег Ватаманюк. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 92 с.

43. Сопіна О.А. Зв'язки з громадськістю як чинник удосконалення комунікаційного механізму державного управління. *Право та державне управління*. №2. 2021. С.172-177

44. Сопіна О.А. Зміст і сутність поняття «зв'язки з громадськістю» в контексті державного управління. *Вчені записки ТНУ ім.. В.І. Вернадського. Серія: державне управління*. №5. 2020. – С. 93-97

45. Телешун С. О. Конституційно-праваова відповідальність в умовах формування засад громадянського суспільства / С. О. Телешун // Зб. наук. пр. КНУВС. – 2008. – № 1. – С. 15–18.

46. Телешун С. О. Нові політичні реалії і процес формування засад громадянського суспільства / С. О. Телешун // Політичний менеджмент. – 2008. –№ 1(28). – С. 3–8.

47. Телешун С. О. Політико-економічні інтереси групи впливу та "лобізм по українськи" / С. О. Телешун, І. В. Рейтерович // *Право України*. – 2008. – № 3. – С. 105–108.

48. Територіальний розвиток і регіональна політика. Стимулювання розвитку регіонів на засадах смарт-спеціалізації: бар'єри та механізми

імплементації: наукова доповідь / наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянська І.З. Львів, ІРД НАНУ. 2021. 155 с.

49. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні / наук. редактор В.С. Кравців – Львів, 2016. – 218 с. (Серія«Проблеми регіонального розвитку»)

50. Титаренко О. Р. Публічна політика та демократія: Сучасний вимір (політико-філософський аналіз) / О. Р. Титаренко // Трибуна. – 2008. – № 9. – С. 12–15.

51. Устименко Т.М. Зв'язки з громадськістю як механізм зворотного зв'язку в системі влади та управління. *Інвестиції: практика та досвід* № 18. 2021. С. 143-148

52. Участь громадськості в процесі прийняття рішень. *Огляд стандартів та практик у країнах — членах Ради Європи*. Страсбург, травень 2016.

53. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: навчально-методичний посібник [Текст] / ДП «Укртехінформ». – Київ, 2013. – 250 с.

54. Форми і механізми участі громади у місцевому самоврядуванні – презентація

55. Центр політико-правових реформ: офіційний сайт – Режим доступу: <https://pravo.org.ua/>

Додаток А**ОПИТУВАЛЬНИК**

1. Які форми локальної демократії, на Вашу думку, є найбільш популярними для діалогу “місцева влада-громада” (відмітьте не більше 3 варіантів):

Місцеві референдуми

Загальні збори

Громадські слухання

Місцеві ініціативи

Петиції

Доручення виборців

Звіти органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Публічні консультації

Консультативно-дорадчі органи

Бюджет участі

Громадська експертиза

Звернення

Не знаю

Ваша відповідь _____

2. Які форми локальної демократії, на Вашу думку, є найбільш ефективними для діалогу “місцева влада-громада”(відмітьте не більше 3 варіантів):

Місцеві референдуми

Загальні збори

Громадські слухання

Місцеві ініціативи

Петиції

Доручення виборців

Звіти органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Публічні консультації

Консультативно-дорадчі органи

Бюджет участі

Громадська експертиза

Звернення

Не знаю

Ваша відповідь _____

3. Чи є у Вашій територіальній громаді Статут?

Ні

Не знаю

Ваша відповідь _____

4. Якщо на попереднє питання Ви відповіли “так”, то чи є у тексті Статуту Вашої територіальної громади положення про форми локальної демократії ?

Так

Ні

Не знаю

Ваша відповідь _____

5. Якщо на питання № 3 Ви відповіли “так”, то коли був зареєстрований Статут?
До місцевих виборів 2020 року

Після місцевих виборів 2020 року
Статут не зареєстрований
Не знаю
Ваша відповідь _____

6. Які з перелічених положень прийнято Вашою місцевою радою і є чинними?

Положення про місцеві ініціативи
Положення про громадські слухання
Положення про загальні збори
Положення про публічні консультації
Положення про бюджет участі
Положення про громадську експертизу
Положення про консультативно-дорадчі органи
Не знаю
Немає жодного з перелічених
Ваша відповідь _____

7. Чи берете Ви особисто участь у сприянні проведенню:

Загальних зборів
Громадських слухань
Місцевих ініціатив
Публічних консультацій
Засідань консультативно-дорадчих органів
Ні
Ваша відповідь _____

8. Скільки загальних зборів за місцем проживання було проведено у Вашій територіальній громаді (у тому числі на частині території) за період після місцевих виборів 2020 року?

Ваша відповідь _____

9. Скільки громадських слухань було проведено у Вашій територіальній громаді (у тому числі на частині території) за період після місцевих виборів 2020 року?

Ваша відповідь _____

10. Скільки місцевих ініціатив розглянула Ваша місцева рада за період після місцевих виборів 2020 року та щодо скількох із розглянутих місцевих ініціатив Ваша місцева рада ухвалила позитивне рішення?

Ваша відповідь _____

11. Скільки доручень виборців, даних депутатам Вашої місцевої ради, було реалізовано Вашою місцевою владою за період після місцевих виборів 2020 року?

Ваша відповідь _____

12. Скільки разів за 2022 рік депутати Вашої місцевої ради, посадові особи Ваших органів місцевого самоврядування звітували відповідно перед виборцями, територіальною громадою?

Ваша відповідь _____

13. Чи є у Вашій територіальній громаді практика залучення жителів до формування пропозицій до місцевого бюджету?

Так

Ні
 Не знаю
 Ваша відповідь _____

14. Чи є актуальною, на Вашу думку, громадська експертиза діяльності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб?

Так
 Ні
 Не знаю

15. Якщо на попереднє питання Ви дали відповідь “ні”, будь ласка, аргументуйте чому?
 Ваша відповідь _____

16. На Вашу думку, який з ресурсів є найбільш дієвим для комунікації громадян з місцевою владою?

Соціальні мережі
 Інтернет-платформи
 Сайти
 Месенджери
 Особистий прийом
 Звернення через листування
 Телефонний контакт-центр, “телефон довіри”
 Петиції
 Ваша відповідь _____

17. Хто, на Вашу думку, у Вашій територіальній громаді найчастіше є ініціатором діалогу “влада-громада”?

Жителі
 Громадські організації
 Політичні партії
 Міський (сільський, селищний) голова
 Депутати
 Староста
 Виконком ради
 Структурні підрозділи виконавчих органів чи комунальні підприємства
 Ваша відповідь _____

18. Оцініть за шкалою від 0 до 10 ступінь врахування громадських ініціатив, пропозицій тощо Вашою місцевою владою :

Ваша відповідь _____

19. Чи проводить Ваша місцева влада публічні консультації?

Так
 Ні
 Не знаю
 Ваша відповідь _____

20. Чи застосовує Ваша місцева влада інші форми локальної демократії? Якщо так, то які?
 Ваша відповідь _____

21. Які, на Вашу думку, потрібні зміни законодавства для підвищення ефективності форм локальної демократії?

Ваша відповідь _____

22. Надайте будь-яку іншу додаткову інформацію, яку вважаєте необхідною в розрізі теми дослідження

Ваша відповідь _____

23. Зазначте, будь ласка, регіон, де Ви проживаєте:

Вінницька область

Волинська область

Дніпропетровська область

Донецька область

Житомирська область

Закарпатська область

Запорізька область

Івано-Франківська область

Київська область

Кіровоградська область

Луганська область

Львівська область

Миколаївська область

Одеська область

Полтавська область

Рівненська область

Сумська область

Тернопільська область

Харківська область

Херсонська область

Хмельницька область

Черкаська область

Чернівецька область

Чернігівська область

м. Київ

24. У якій ролі Ви берете участь в опитуванні?

Представник органу місцевого самоврядування

Представник асоціації органів місцевого самоврядування

Ваша відповідь: _____

25. У якому населеному пункті Ви проживаєте:

Місто

Село

Селище

Ваша відповідь _____

26. Місце роботи, Ваша посада (за бажанням)

Ваша відповідь _____